

บทที่ 2

ผู้หญิงกับการเปลี่ยนแปลงของแม่ฮ่องสอน

การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมของแม่ฮ่องสอนในที่นี่จะเป็นพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจได้ถึงความเปลี่ยนแปลงความหมายของผู้หญิงหลังจากการพัฒนาโครงการเมืองน่าอยู่

ความเข้าใจพื้นฐานของผู้หญิงที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของแม่ฮ่องสอนในที่นี่จะแบ่งออกเป็นสองประเด็น ได้แก่ ผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีตกับผู้หญิงแม่ฮ่องสอนกับการพัฒนาของรัฐ

ผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีต

เมืองแม่ฮ่องสอนเมืองชายแดนภาคเหนือ ที่มีพื้นที่เป็นภูเขาสูงมากกว่าที่ราบ ทำให้ไม่สามารถทำการผลิตด้านการเกษตรเพื่อเลี้ยงตัวเองได้อย่างพอเพียง เพราะพื้นที่สำหรับทำการเพาะปลูกมีจำนวนจำกัด ดังนั้นชุมชนในแม่ฮ่องสอนจึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการค้าเพื่อที่จะทำให้อยุ่รอดได้โดยไม่ขาดแคลน แม่ฮ่องสอนจึงมิได้เป็นเมืองที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การเป็นเมืองเล็ก ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องสร้างความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียง ตลอดจนกลุ่มชนที่เดินทางค้าขายในบริเวณนี้

แม่ฮ่องสอนมีการค้าขายที่เชื่อมโยงกับเมืองที่อยู่ใกล้เคียงและมีความสัมพันธ์กันในด้านชาติพันธุ์ เมืองที่เป็นเมืองการค้าสำคัญในขณะนั้นคือ เมืองมะละแหม่งในประเทศพม่า ที่มีระยะทางห่างกันประมาณ 100 กิโลเมตร มีการคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคมที่สะดวกที่สุด ส่วนการติดต่อกับไทยเป็นเรื่องไม่สะดวกแม้ว่าจะอยู่ใกล้กับเมืองเชียงใหม่ก็ตาม การเดินทางต้องใช้เวลาหลายวันด้วยการเดินเท้าเข้าสู่เมืองเชียงใหม่ อีกทั้งเส้นทางที่ลำบากผ่านป่าทึบและข้ามภูเขาหลายลูก การติดต่อค้าขายกับพม่าจึงมีความสะดวกและรวดเร็ว อีกทั้งสามารถหาซื้อสินค้าจำเป็นตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตได้มากกว่า

เดิมทีแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มคนดั้งเดิมที่มีความหลากหลายและมีการติดต่อสัมพันธ์กันมายาวนาน มีการไปมาหาสู่และทำการค้าร่วมกัน ส่วนใหญ่แล้วพ่อค้าจาก

แม่ฮ่องสอนนำสินค้าจากป่าไปขายเช่น ไม้สักโดยการล่องไปตามแม่น้ำคือ จากน้ำปายสู่น้ำยวมที่ไหลลงสู่มแม่น้ำสาละวิน ไปออกอ่าวมะตะบันที่เมืองมะละแหม่ง นอกจากนี้ยังมี หน่อไม้ เห็ด ครั้ง จี่ผึ้ง น้ำผึ้งป่า งา น้ำมันงา หวาย ฟิน กล้วยไม้ ถั่วเหลือง เป็นทั้งสินค้าจากป่าและพืชผลทางการเกษตรที่เป็นที่นิยมในตลาดและสร้างรายได้ให้กับพ่อค้า เมื่อเดินทางกลับยังได้นำสินค้าประเภท เครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเช่นกะปิ กุ้งแห้ง ของทะเลต่างๆ ไม้ขีดไฟ น้ำมัน ผ้า และของใช้ในชีวิตประจำวันอื่นๆกลับเข้ามา ในบางครั้งมีการนำอัญมณีต่างๆที่มีค่าเข้ามาด้วยทั้งนี้ อัญมณีเป็นสิ่งที่มียู้งานมากในฝั่งพม่า เช่น ทับทิม มรกต เป็นต้น กลุ่มพ่อค้าไทใหญ่นับว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในการทำการค้าในช่วงเวลานี้

ระบบเศรษฐกิจของแม่ฮ่องสอนในอดีตจึงเป็นระบบที่ต้องพึ่งพาสัมพันธ์กับภายนอกโดยมิของจากป่าเป็นสินค้าหลักของเมือง ในเรื่องการตัดไม้และการหาของจากป่าเป็นบทบาทของผู้ชายที่ต้องเดินทางออกไปรับจ้างตัดไม้และหาของจากป่ามาเป็นสินค้า เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว การออกไปทำงานตัดไม้ในป่าเป็นเวลานานต้องทิ้งครอบครัวไว้ตามลำพัง นั่นย่อมหมายความว่าในการไปแต่ละครั้งผู้หญิงต้องรับผิดชอบ ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ดูแลจัดการบ้านเรือน รวมถึงคนที่อาศัยอยู่ในบ้านทั้งหมด ตั้งแต่อาหารการกิน ความเป็นอยู่ การเจ็บป่วยตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ในช่วงเวลาที่เป็นประเพณีสำคัญของไทใหญ่ ชาวไทใหญ่ทุกคนจะมีความเคร่งครัดต่อจารีตประเพณี ตลอดจนศาสนาที่มีความเข้มข้นในการถือปฏิบัติ ผู้หญิงจึงทำหน้าที่เป็นผู้ส่งทอดทางวัฒนธรรม และทำหน้าที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์การแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะ ผู้หญิงในขณะนั้นจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในทุกปริมณฑลของความเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน การดำรงชีวิตของผู้หญิงในแม่ฮ่องสอนในช่วงเวลานี้จึงเป็นสิ่งที่ควรทำความเข้าใจเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงไทใหญ่ในเมืองแม่ฮ่องสอนว่าการพัฒนาของเมืองแม่ฮ่องสอนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อความคิด ความเชื่อต่อตนเองและต่อเมืองอย่างไร

2.1 การดำรงอยู่ของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีต

เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่มีพื้นที่ราบจำนวนไม่มาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาไม่สามารถทำนาหรือทำการเกษตรได้อย่างพอเพียง ที่ดินที่ชาวบ้านครอบครองต่อครอบครัวจึงมีจำนวนไม่มาก การทำนาในแปลงที่ดินขนาดเล็กทำให้ไม่มีข้าวพอกินในแต่ละครอบครัวการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติด้วยการหาของจากป่าจึงจะเป็นเศรษฐกิจหลักของคนที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ระบบของการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชายจึงถูกสร้างขึ้นตามสภาพแวดล้อมของการดำรงชีวิต หน้าที่ของผู้ชายในฐานะหัวหน้าครอบครัวจึงต้องออกไปหา

รายได้จากนอกบ้านด้วยการหาของจากป่ามาขาย บางคนรับจ้างตัดไม้ รับจ้างต้อนวัว ควาย เป็นลูกหาบในการเดินทางไปติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนอื่นๆ งานลักษณะนี้จึงเป็นงานที่มีลักษณะเพศสภาพที่เป็นชาย เพราะต้องใช้แรงงานและการเดินทางไปเป็นระยะทางไกลต้องใช้ชีวิตอยู่ในป่า ผู้หญิงจึงต้องรับภาระในการดูแลครอบครัวในทุกด้านไม่ว่าจะเป็น ครอบครัวยุ้ยไร่นา ตลอดจนการหารายได้เสริมให้กับครอบครัวซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วรายได้เสริมเหล่านี้ก็คือรายได้หลักของครอบครัวนั่นเอง

2.1.1 ผู้หญิงกับครอบครัว

บทบาทของผู้หญิงกับครอบครัวมีส่วนสำคัญที่เกิดจากระบบความเชื่อและวัฒนธรรมที่สั่งสอนลูกหลานของคนไทใหญ่ว่าผู้ชายมีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้านและดูแลลูก เมื่อเราศึกษาจากสภาพทางสังคมของการดำรงชีวิตในพื้นที่เช่นเมืองแม่ฮ่องสอนทำให้เห็นว่าการแบ่งงานกันทำระหว่างหญิงและชายที่มีอิทธิพลมาจากความเชื่อทางศาสนาพุทธที่แผ่มาจากประเทศจีน ผู้คนในบริเวณนี้ให้ความนับถือและมีศรัทธาเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะผู้หญิงจะมีความเชื่อและความศรัทธาผ่านการปฏิบัติที่เคร่งครัด ในเรื่องการดูแลครอบครัวจึงเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงต้องแสดงบทบาทความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ในเรื่องของการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามเพศนี้ ท่านอาจารย์ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้กล่าวถึงการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศว่าเป็นเรื่องของการประกอบสร้างทางสังคม (social construction) สังคมประกอบขึ้นด้วยมนุษย์มาอยู่รวมกันโดยมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นเครื่องร้อยรัดผู้คนเหล่านั้นเอาไว้ ประกอบด้วยผู้คนหลายชนชั้น หลากหลายชาติพันธุ์และวัฒนธรรม แน่นอนที่สุดประกอบขึ้นด้วยอย่างน้อยสองเพศ (sex) และเพศสภาพ (gender) ความแตกต่างดังกล่าวเชื่อมโยงโดยตรงกับความแตกต่างในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผู้คนส่วนใหญ่ถือว่าผู้ชายเป็นผู้นำและผู้หญิงเป็นผู้ตาม เป็นความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นและถ่ายทอดกันมาเรื่อยๆ รวมตลอดการแบ่งบทบาทหน้าที่ต่างๆเช่น การทำกับข้าวกับปลาในบ้านยกให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิง การยกให้ตัวเองคือการมอบให้ กำหนดให้ อันเป็นกระบวนการทางสังคม-วัฒนธรรม ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (ฉลาดชาย,2545) ผู้หญิงไทใหญ่แม่ฮ่องสอนก็ได้รับการปลูกฝังในเรื่องการแบ่งบทบาทหน้าที่ เกี่ยวกับความเป็นแม่และเมีย ที่ไม่แตกต่างจากสังคมอื่นมากนัก และการปลูกฝังที่ทำให้เกิดการยึดถือปฏิบัติที่เหนียวแน่นคือ การปฏิบัติในชีวิตจริงที่เป็นชีวิตประจำวันของผู้หญิงตั้งแต่ยังเป็นเด็กผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมด้วยการช่วยแบ่งเบาระภาระการทำงานในครัวเรือนจากแม่ได้แก่ ช่วยดูแลน้องที่ยังเล็ก หุงข้าว กวาดบ้านถูบ้าน ทำกับข้าว การเรียนรู้ผ่านกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นการปลูกฝังอุดมการณ์ความ

เชื่อในเรื่องแม่และเมียให้กับผู้หญิงตลอดมา จากการสอบถามผู้สูงอายุในแม่ฮ่องสอนถึงความ เป็นอยู่และการสั่งสอนของครอบครัวในวัยเด็ก ขยายจันดี จันดีและยายแอ จันจร สองพี่น้องที่ ครอบครัวมีฐานะยากจนมากและกำพร้าพ่อในวัยเด็ก ได้ซึมซับหน้าที่การดูแลครอบครัวจากการที่ ต้องช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานดูแลบ้านจากแม่ โดยยายทั้งสองถ่ายทอดเรื่องราวในครอบครัวให้ฟัง ว่า

“ ยายสองคนเป็นที่น้องกัน พ่อแม่อพยพหนีสงครามมาจากเมืองปาย เข้า มาอยู่ที่แม่ฮ่องสอน เมื่อยังเล็กมาก มาอาศัยอยู่ที่ป้อกกาตเก่า (ภาค หมายถึงตลาด) บริเวณหน้าของม่วยต่อ (จง หมายถึงวัด) เดิมบริเวณ นี้เป็นตลาดเก่า เมื่อย้ายมาอยู่แม่ฮ่องสอนได้ไม่นานพ่อก็ตาย ชีวิต ลำบากและมีฐานะยากจนมาก ต้องช่วยแม่ทำงานทุก อย่าง ตักน้ำ ตัดฟืน หุงข้าว เลี้ยงน้องและหาเก็บผักมาขายที่ตลาดทุกวัน และในช่วงฤดูทำนา ก็ ต้องรับจ้างปลูกข้าว เกี่ยวข้าว ต่ำข้าวโดยจะได้รับค่าจ้างเป็นข้าวสารวัน ละ 2 ลิตร ”

จากวัยเด็กที่ต้องทำงานช่วยเหลือแม่ เมื่อถึงเวลาแต่งงานมีครอบครัวยายจันดี บอกว่า ก็ ยังต้องทำงานบ้านหุงข้าวทำกับข้าว หาฟืน หาบน้ำ กวาดบ้านถูบ้าน ดูแลสามี และแม่ สามี ออกไปทำงานหารับจ้างตัดไม้ ทำไร่ บางครั้งไปเป็นลูกหาบขนสินค้าไปขายถึงในพม่า ขยายจันดี จึงต้องรับภาระดูแลครอบครัวรวมถึงการหารายได้จากการค้าขายเล็กๆน้อยๆ จากการหาผักหาฟืน หรือรับจ้างในไร่ในสวนเพื่อมีรายได้หรือบางครั้งเพื่อแลกกับอาหาร การเลี้ยงดูลูกก็พยายามฝึกลูก ให้สามารถช่วยงานในบ้านได้โดยเฉพาะลูกสาวที่ต้องช่วยเลี้ยงน้อง หุงข้าว กวาดบ้านถูบ้านเป็น การแบ่งเบาภาระของแม่ที่ต้องออกไปหารับจ้าง จากประสบการณ์ข้างต้นทำให้เห็นว่าพื้นที่ของ ครัวเรือนเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งต่อการถ่ายทอดอุดมการณ์ ความเชื่อตลอดจน วัฒนธรรม ในการต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวของผู้หญิงให้ดำรงอยู่จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง ดังนั้นพื้นที่ของครัวเรือนจึงเป็นพื้นที่แรก ที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างหญิงชาย

ความรับผิดชอบต่อครอบครัว เป็นความรับผิดชอบที่มากกว่าการหุงหาอาหาร ตักน้ำ หาฟืน แต่รวมถึงการจัดการดูแลให้ทุกคนในครอบครัวได้มีที่พักอาศัยหลับนอน หลบแดดฝน งานที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบเหล่านี้ แม้จะเป็นงานที่ดูเหมือนไม่ได้ใช้ทักษะพิเศษ แต่เป็นงานที่ต้อง รับผิดชอบต่อชีวิตของคนในครอบครัวทั้งหมด ขยายจันดีเล่าให้ฟังถึงช่วงชีวิตที่ต้องเผชิญกับวิกฤต

ของการถูกไล่ที่ ทำให้ครอบครัวที่ประกอบด้วยแม่ และลูกเล็กๆอีก 6 คน ไม่มีที่อยู่อาศัย เพราะการขยายตัวเข้ามาของรัฐสมัยใหม่ที่ต้องการสร้างความเจริญให้กับเมืองแม่ฮ่องสอน ว่า

“เมื่อก่อนนี้บ้านอยู่บริเวณที่ทำกรไฟฟ้า หลวงมาบอกให้ย้ายออกจะเอาที่ทำโรงไฟฟ้า แล้วบอกให้พวกเราย้ายมาอยู่ที่หน้าวัด ยายต้องพากันย้ายลูกๆมาทางหญ้าแล้วช่วยกันปลูกตบน้อยๆอยู่ที่หน้าจอม่วยต่อ ตอนนั้นพ่อเด็กไปรับจ้างตัดไม้ ไปนานมาก ต้องช่วยกันกับลูกๆที่ยังเล็กสร้างที่พัก เพื่อให้ทุกคน ได้มีที่หลบแดด หลบฝน และได้หลับนอน ถ้าหากมาก”

นอกจากบทบาทในครัวเรือนแล้วผู้หญิงยังมีบทบาทในภาคการเกษตร ผู้หญิงในสังคมภาคเกษตรจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักร่วมกับผู้ชายในการผลิตข้าวเพื่อเลี้ยงครอบครัว การที่พื้นที่เพื่อการทำนาในแม่ฮ่องสอนที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ทุกบ้านไม่สามารถมีที่นาเป็นของตนเอง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องเช่าที่นาของคนอื่นเพื่อปลูกข้าวและเมื่อได้ผลผลิตแล้วต้องแบ่งคืนให้กับเจ้าของที่นาในสัดส่วนที่ไม่ยุติธรรม ทำให้ในบางปีครอบครัวต้องประสบปัญหาการไม่มีข้าวพอเพียงสำหรับทุกคนในครอบครัว

การรับจ้างทำนาบางครั้งจะได้รับค่าตอบแทนเป็นข้าวเปลือก และเมื่อหักค่าแรงกับจำนวนข้าวที่ขี้มามากินมาใช้ในช่วงการทำนา ทำให้เหลือข้าวไว้กินภายในครอบครัวในปริมาณที่ไม่มากพอที่จะกินได้ตลอดปี ในบางครอบครัวเมื่อทำนาเสร็จแล้วไม่เหลือข้าวเลยเพราะต้องจ่ายเป็นค่าจ้างใช้หนี้ที่ขี้มมาลงทุน ทำให้ต้องไปรับจ้างเกี่ยวข้าวได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินหรือในบางครั้งก็ได้รับค่าตอบแทนเป็นข้าวเพียงเพื่อกินได้เพียงมือเดียวเท่านั้น สำหรับเด็กๆ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงจะมีหน้าที่ช่วยหาเก็บผักเพื่อใช้ในการประกอบอาหารประจำวัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วอาหารที่กินในครอบครัวก็จะมีผักเป็นอาหารหลัก

ในเรื่องบทบาทของผู้หญิงในไร่นา ตั้งแต่การไถ การดำนา ตลอดจนการเก็บเกี่ยว ผู้หญิงเป็นผู้มีส่วนในการทำไร่นาเคียงกับผู้ชายและบทบาทที่สำคัญของผู้หญิงในไร่นาอีกประการคือการเป็นผู้ดูแลเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูกาลต่อไป การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์จึงเป็นความรู้ของผู้หญิงไทใหญ่มานาน ทั้งนี้ไทใหญ่มิได้ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว แต่มีการปลูกถั่วต่างๆที่ใช้สำหรับการประกอบอาหารของชาวไทใหญ่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะมีการใช้

ถั่วประเภทต่างๆเป็นองค์ประกอบหลักในการปรุงอาหาร ดังนั้นการรักษาเมล็ดพันธุ์พืชต่างๆไม่ว่าจะเป็นข้าว ถั่ว ผักพื้นบ้านนาๆชนิด ตลอดจนผักจากป่าและสมุนไพรรักษาโรค ผู้หญิงไทใหญ่จึงเป็นผู้ที่มีความรู้และมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการดูแลรักษา มิให้สูญหายไป นอกจากการช่วยชำระรักษามีให้สูญหาย ผู้หญิงยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในเรื่อง การเป็นหมอด่าแย ทำคลอดและดูแลแม่และเด็กให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี รวมถึงการมีความรู้ในเรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาโรคที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันสิ่งเหล่านี้เป็นบทบาทที่สำคัญของผู้หญิงในชุมชนทั้งสิ้น ทั้งนี้การอยู่ในสังคมที่ห่างไกลทำให้การช่วยเหลือกันในกลุ่มมีความจำเป็น ดังนั้นความรู้ของผู้หญิงที่มีอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับยาสมุนไพรพื้นบ้านจึงได้รับการยอมรับจากชุมชน เช่นสมุนไพรสำหรับต้มอาบในสตรีหลังการคลอดบุตร สมุนไพรที่ใช้สำหรับนวด การรักษาอัมพฤกษ์ ตลอดจนการรักษาคนที่ถูกคุณไสย เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้หญิงมีบทบาทอยู่ในทุกปริมณฑลของชีวิตในครอบครัวตั้งแต่การดูแลความเป็นอยู่ภายในครัวเรือน การสร้างบ้าน การทำงานในไร่นา แสดงให้เห็นถึงภาระความรับผิดชอบของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัว ในขณะที่เดียวกันบทบาทของผู้หญิงในครอบครัวยังเป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเป็นแม่และเมียให้คงอยู่และมีการสืบทอด แต่อย่างไรก็ตามในขณะที่ผู้หญิงต้องทำหน้าที่ดังกล่าวผู้หญิงเองก็ได้เกิดการสั่งสมความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในเรื่องพืชพันธุ์ในแต่ละฤดูกาล ยาสมุนไพรที่มีคุณประโยชน์ในการรักษาโรค ตลอดจนความรู้ในการดูแลจัดการรักษาเมล็ดพันธุ์ ผู้หญิงสามารถเข้าถึงทรัพยากร เป็นผู้ควบคุมจัดการและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 บทบาททางเศรษฐกิจ

พื้นฐานเศรษฐกิจดั้งเดิมของแม่ฮ่องสอนอยู่ที่การค้าขาย ทั้งการค้าขายกันเองและการค้าขายสินค้ากับต่างเมือง สถานที่ที่เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจของเมืองจึงเป็นที่ที่คนเอาสินค้ามาแลกเปลี่ยนกัน ตลาดหรือกาด จึงเป็นพื้นที่ ที่มีความสำคัญและคึกคัก เป็นสถานที่ที่ผู้คนได้พบปะและสื่อสารกันในเรื่องต่างๆ มีการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าตลอดจนข้อมูลข่าวสาร ตลาดเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อความเป็นชุมชนและเมืองมาอย่างยาวนาน

ประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือเมืองส่วนหนึ่งจึงเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น สมรัักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ กล่าวว่า ตลาดเป็นพื้นที่แห่งชีวิต กิจกรรมการซื้อขายแลกเปลี่ยนนั้นดำรงควบคู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่สามารถผลิตทุกอย่างได้ด้วยตนเอง และความที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทำให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนมีวิวัฒนาการไปเรื่อยๆ จากเดิมที่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนในชุมชน ไปสู่การแลกเปลี่ยนในระดับที่สูงขึ้น สิ่งที่น่ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนนั้นผูกพันกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นฐานของการดำรงสังคม ตลาดก็มีการพัฒนาไปตามการขยายตัวของสังคมเมืองในยุคสมัยต่างๆ (สมรัักษ์, 2549 หน้า 2) ตลาดหรือภาคในเมืองแม่ฮ่องสอนในช่วงเวลาดังกล่าวจึงมีอยู่สองที่ คือบริเวณโห่ยกาค และบริเวณกลางเวียง

“ป้อกาค” หรือ “โห่ยกาค” เป็นย่านตลาดสด เป็นสถานที่ขายของสดต่างๆ เช่นผักตามฤดูกาล ถั่ว พัก ถั่ว งา น้ำมันงา ปลาสด ที่ชาวบ้านนำมาวางขายบริเวณข้างทาง สินค้าที่นำมาขายจะวางกับพื้นดินหรือใส่ภาชนะที่เป็นแบบง่ายๆ ลักษณะของตลาดในช่วงแรกๆ จึงเป็นรูปแบบที่ใครมีอะไรก็เอามาขายกันอยู่ริมทาง ซึ่งเป็นถนนสายเล็กๆ ผู้ซื้อก็เป็นคนรู้จักกัน บางครั้งเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากันตามความต้องการของแต่ละฝ่ายที่จะตกลงกัน นอกจากตลาดสดที่ขายผักและอาหาร ที่เป็นปัจจัยหลักในชีวิตประจำวันแล้ว แม่ฮ่องสอนยังมีสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่เป็นย่านการค้าสำคัญของเมืองที่มีชาวเครื่องใช้ที่จำเป็น อยู่บริเวณ “กลางเวียง” เป็นย่านที่อยู่อาศัยของพ่อค้าที่มีฐานะร่ำรวย “ย่านกลางเวียง” เป็นที่ที่คนจะไปหาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ในชีวิตประจำวันเช่นน้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ กะปิ น้ำปลา กุ้งแห้ง เกลือ เสื้อผ้า ตะเกียงเหล็ก และอื่นๆที่จำเป็น สินค้าที่วางขายอยู่ในย่านนี้ เป็นสินค้าที่มาจากเมืองมะละแหม่งที่พ่อค้าที่เดินทางไปค้าขายไม้สัก และของจากป่า นำเข้ามาขาย บริเวณนี้จึงเป็นย่านเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองมาตั้งแต่อดีต แม่จัน อายุ 70 ปีชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณภาคเก่าเล่าให้ฟังว่า

“ สมัยก่อนสินค้า เครื่องใช้ที่จำเป็น จะมาจากพม่าเป็นส่วนใหญ่กะปิ กุ้งแห้งอย่างดี น้ำ ปลา ผักตัดเสื่อ เหล็ก น้ำมันก๊าดสินค้าไม่เคยขาด มีพ่อค้าเดินทางไปมาค้าขายตลอดเวลาข้าวของก็หาง่าย ไม่เคยขาดและราคาไม่แพง”

นอกจากการทำงานในไร่นาและหาผักหญ้ามาขายแล้ว ผู้หญิงไทใหญ่ยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมสินค้าเช่น ของที่หาได้จากป่า ส่งให้กับพ่อค้าที่เดินทางค้าขายระหว่างเมืองต่างๆใน

แถบนี้ หรือในบางครอบครัวที่พ่อหรือสามีต้องเดินทางเอาสินค้าไปขายผู้หญิงและเด็กๆจะเป็นผู้ที่รับหน้าที่ในการจัดของ บรรทุก ลำเลียงตลอดจนการรวบรวมจัดหาสินค้า ให้พอเพียงไม่ว่าจะเป็นน้ำผึ้งป่า งาและน้ำมันงา ถั่วต่างๆและสินค้าทางการเกษตรบางชนิดโดยใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางและบรรทุกของ ป้านุญ อายุ 77 ปี ได้ช่วยเล่าถึงการทำมาหากินของครอบครัวในสมัยเมื่อแกยังเป็นเด็กให้ฟังว่า

“ แม่เป็นคนโต มาจากรัฐฉาน เข้ามาอยู่กับลุง เพื่อมาทำไม้ ลุงเป็นเศรษฐีเอาไม้ไปขายที่รัฐฉาน นอกจากไม้ก็เอาน้ำผึ้ง งาและน้ำมันงาไปขายด้วยบางครั้งมีของแปลกๆก็เอาไปด้วย จนแม่ได้แต่งงานกับคนเมือง เผลออยู่ที่นั่นแต่ก็ยังมีญาติอยู่ในฉาน ก็เห็นแม่ทำงานช่วยหารของรวบรวมสินค้าเอาไว้ให้ลุง เพื่อเอากลับไปขาย บางทีแม่ก็เอาไปขายเองที่ภาค ช่วงหน้าก็ทำนาทำสวน ปลูกถั่วปลูกงา”

ในบางครั้ง การที่ครอบครัวต้องประสบกับปัญหาขาดแคลนรายได้สำหรับการใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้ผู้หญิงจำเป็นต้องทำการผลิตสินค้าอย่างอื่นที่สามารถผลิตได้จากความรู้ที่ผู้หญิงมีอยู่แล้วในครัวเรือน ออกขายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวอีกทาง ภาวะความรับผิดชอบต่อครอบครัวจึงเป็นภาระที่ผู้หญิงไม่สามารถปฏิเสธและหลบหลีกได้เพราะโดยทั่วไปแล้วคนไต้หวันมีความเชื่อว่าผู้ชายมีหน้าที่หาเงินนอกบ้าน ส่วนผู้หญิงต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูกเป็นเรื่องยึดถือปฏิบัติกันจนเป็นปกติ ผู้หญิงก็ยอมรับกับบทบาทของการเป็นแม่และเมียที่สังคมมอบให้ถึงแม้ว่าในหลายกรณีที่เป็นความจริงในการดำรงชีวิต พื้นที่ความรับผิดชอบของผู้หญิงไทใหญ่มีอาณาเขตมากกว่าพื้นที่ของครัวเรือน เพราะจากการพูดคุยจะพบว่า ผู้หญิงจำเป็นต้องดิ้นรนหารายได้เพิ่มให้กับครอบครัวด้วยการค้าขายเล็กๆน้อย ไม่ว่าจะเป็น ผักพื้นบ้าน ดอกไม้ บูชาพระ หรืออาหารพื้นเมืองที่ทำกินในครัวเรือนก็สามารถสร้างรายได้ให้กับพวกเธอได้โดยใช้ช่วงเวลาว่างที่ไม่มีภารกิจอื่น ผู้หญิงไทใหญ่กับการค้าขายดูจะเป็นเรื่องที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป ผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีตมีบทบาทสำคัญต่อเรื่องความอยู่รอดของครอบครัว การค้าขายจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้หญิงไทใหญ่เลือกทำเพื่อให้เกิดรายได้ และการเข้าสู่อาชีพการค้าขายไม่ได้มีความซับซ้อนมากในช่วงเวลาดังกล่าว สินค้าที่นำมาวางขายถ้าไม่หาจากธรรมชาติที่อยู่รอบตัวก็จะมาจากประสบการณ์ของการทำอาหารในชีวิตประจำวันที่สามารถทำขายได้ในเวลาที่ว่างจากงานประจำ จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้หญิงไทใหญ่จะมีอาชีพในการค้าขายมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของผู้หญิงจึงสามารถขยายพื้นที่ออกสู่นอกครัวเรือน โดยเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ

ดังนั้นกล่าวโดยสรุป ในเรื่องบทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีต ที่ทำหน้าที่เหมือนกับเป็นกลไกย่อยของระบบเศรษฐกิจที่มีการค้าขายกับรัฐใกล้เคียง โดยการทำหน้าที่รวบรวมสินค้ามาขายเพื่อไปขาย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ผลิตสินค้าออกขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยมีตลาดเป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทั้งในเรื่องเศรษฐกิจของครัวเรือนและของชุมชนในขณะนั้น

2.1.3 ผู้หญิงกับวัฒนธรรมประเพณี

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแม่ฮ่องสอนก็อาจกล่าวได้ว่าแม่ฮ่องสอนมีระบบวัฒนธรรมอันเป็นระบบที่ผสมผสานระหว่างศาสนากับวัฒนธรรมอย่างแยกกันไม่ออก คนไทใหญ่เป็นผู้ที่มีความยึดมั่นในพุทธศาสนา โดยสะท้อนผ่านวัฒนธรรมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาได้แก่ ประเพณี 12 เดือน ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและยึดมั่นในพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ประกอบด้วย

เหลลินเก้ง คือ ประเพณีทำบุญข้าวใหม่หรือพิธีปีใหม่ของไต เรียกว่า “ก๊าบซอมอู” ทำในเดือนอ้ายที่เป็นเดือนแรกของปีตรงกับเดือนธันวาคม

เหลลินกำ คือ ประเพณีทำขวัญข้าว มีการปรีวากรรมทำบุญถวายอาหารแด่พระสงฆ์ วัดในหมู่บ้าน ในเดือนยี่ตรงกับเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

เหลลินสาม คือ ประเพณี “หลู่ข้าวห่ากู่” คือการทำบุญข้าวเหนียวแดงที่วัดและแจกตามบ้าน และประเพณี “ปอยโหล” คือการถวายฟืนให้วัดและมีการละเล่นพื้นบ้านตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม

เหลลินสี่ คือ ประเพณีปอยส่งลอง คืองานบวชลูกแก้วและประเพณีงานพราเดือนสี่ฝ้าง ตรงกับเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน

เหลลินห้า คือ ประเพณีขึ้นจองปีใหม่คือทำบุญสงกรานต์ ประเพณีงซอนน้ำเจ้าพาราคือการสงน้ำพระ และประเพณีกั้นตอจอง คือการขมาพระสงฆ์ ทำในเดือนสี่ตรงกับเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม

เหลลินหก คือ ประเพณีปอยง่าตี้ คืองานบูชาเจดีย์ทราย ประเพณีปอยหางน้ำ จุดบั้งไฟขอให้ฝนตกตามฤดูกาล และประเพณีถวายข้าวต้มแหลม ทำบุญนำข้าวต้มถวายพระที่วัด ตรงกับกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน

เหลลินเจ็ด คือประเพณีวานปลีก เป็นการทำบุญหมู่บ้านเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะเกิดในปีนั้น มีการเลี้ยงผีเจ้าเมือง

เหลลินแปด ประเพณีเข้าหว่า คือการทำบุญวันเข้าพรรษามีการถวายดอกไม้และผ้าจำพรรษา

เหลลินเก้า คือการทำบุญในช่วงเข้าพรรษาในทุกวันพระ มีการทำบุญ “ต่างซอมต่อไหลง” เป็นการถวายข้าวมธุปายาส คนเฒ่าคนแก่จะมาทำบุญรักษาศีลและนอนอยู่วัด หลังวันทำบุญมีการเลี้ยงอาหารผู้เฒ่าผู้แก่เรียกว่า “โมยโจย”

เหลลินสิบ คือการนิมนต์พระไปทำบุญที่บ้าน

เหลลินสิบเอ็ด คืองานบุญออกพรรษา มีการตั้งจองพารา ทำหุ่นรูปสัตว์ นก ลิงโต กิ่งกะหร่า แห่รอบๆหมู่บ้านเป็นการต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จจากสวรรค์

เหลลินสิบสอง ประเพณีสังกาน หรือทอดกฐิน ถวายเทียน ๑.๐๐๐ เล่ม ตามวัดต่างๆ และก้อยจ้อด คืองานสิ้นสุดเทศกาล มีการนำไม้สนมาจากเป็นชิ้นเล็กๆแล้วมัดรวมกันเป็นต้นใหญ่นำไปจุดบูชาถวายที่วัด เป็นการสิ้นสุดเทศกาลของปี

วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นหัวใจหลักของคนแม่ฮ่องสอนที่ยึดมั่นต่อพระพุทธศาสนา ชาวบ้านจะต้องไปทำบุญที่วัดในวันพระ เด็กๆก็จะติดตามพ่อแม่ไปวัด เพื่อถือศีลและเรียนรู้การปฏิบัติธรรม ประเพณีต่างๆมีความเรียบง่าย และถือเป็นวิถีปฏิบัติตามปกติที่ไม่ได้มีอะไรเป็นพิเศษแต่ทว่ามีความสำคัญในจิตใจของผู้คน

ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ การเลี้ยงเจ้าเมือง การเลี้ยงเจ้าหนอง ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการจัดเตรียมอาหาร เครื่องที่ใช้ในพิธี เพื่อทำบุญถวายแด่พระสงฆ์ ผู้หญิงทำอาหาร ขณะที่ผู้ชายมีหน้าที่นำอาหารนั้นไปถวายพระ บทบาทของผู้หญิงจึงเป็นเพียงผู้อยู่เบื้องหลังที่มีพลังสำคัญให้เกิดการดำรงรักษาและสามารถสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันบนความเชื่อมั่นว่าการทำบุญทำนุบำรุงพระศาสนาจะส่งผลให้ชีวิตในชาติหน้าสุขสบายและเกิดในภพชาติที่สูงขึ้น

วัฒนธรรมที่เป็นค่านิยมอีกอย่างหนึ่งของชาวแม่ฮ่องสอนในช่วงเวลานั้นคือการมีค่านิยมทางการศึกษาสำหรับคนที่มีฐานะ ได้ส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือที่ข้างกุงและมัณฑะเลย์ ทั้งนี้

เพราะในพม่าขณะนั้นชาวอังกฤษได้พัฒนาระบบการศึกษาในประเทศขึ้นมีการเปิดโรงเรียนสอนหนังสือที่เป็นระบบแบบตะวันตก คนแม่ฮ่องสอนจึงนิยมส่งลูกหลานไปเรียนที่นี่ และคนที่มิสิทธิที่จะไปศึกษาต่างประเทศได้ก็คือลูกของคนที่มีฐานะและต้องเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไทใหญ่โอกาสทางการศึกษานั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีทางเกิดขึ้น หนทางเดียวที่ผู้หญิงสามารถเข้าสู่การแสวงหาความรู้ผ่าน การปฏิบัติธรรม ผู้หญิงจึงมีค่านิยมในการบวชเนกขัมมะ หรือการบวชชีพรามณ์ ที่ไม่ต้องโกนผม มีการถือศีล 8 ที่ผู้หญิงถือว่าเป็นการรับใช้พุทธศาสนา และให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ ศาสนากับวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อผู้หญิง เป็นวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับศาสนา

ความเชื่อในเรื่องพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับผู้หญิง โดยเชื่อว่าเรื่องการบวชเรียนเป็นเรื่องของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการมีลูกและสละลูกให้กับพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ผู้หญิงจึงจะสามารถบรรลุธรรมได้ ความเชื่อนี้ทำให้ผู้หญิงต้องเพิ่มคุณค่าทางศาสนาด้วยการอุทิศตนให้กับการทำบุญและทำนุบำรุงพุทธศาสนาหรือส่งเสริมและอุปถัมภ์การบวชเรียนเพื่อทดแทนการสูญเสียโอกาสในการบวชของตน ในเรื่องการอุปถัมภ์การบวชก็เช่นกัน ชาวไทใหญ่จะมีประเพณีที่สำคัญมากคืองานปอยสงหรือการบวชลูกแก้วซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่และสำคัญมากใครที่มีลูกก็จะทำพิธีนี้อย่างยิ่งใหญ่ ขณะที่คนที่ไม่มีลูกชายต้องไปจองตัวลูกชายของคนอื่นเพื่อที่จะเป็นผู้จัดพิธีบวชให้ และยังมี การแสดงออกในเรื่องการอุทิศตนโดยการถวายข้าวพระที่วัดทุกครั้งที่มีโอกาส การพยายามถือศีลรักษารธรรมทุกวันพระอย่างเคร่งครัด การทำบุญของผู้หญิง เป็นบทบาทที่เด่นชัดที่แสดงให้เห็นว่าผู้ชายนั้นอยู่ในฐานะที่บวชเป็นพระเพื่อค้ำจุนพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการ คุณค่าทางสังคมของผู้หญิงจึงอยู่ที่การเป็นอุบาสิกาที่อุทิศตนเพื่อศาสนา (ปราณี, 2549: 85) แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเมืองแม่ฮ่องสอนไปสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีทันสมัยเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพมากมายแต่ผู้หญิงไทใหญ่ส่วนมากก็ยังคงยึดมั่นกับความเชื่อความศรัทธาในการอุทิศตนนี้อย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเพณี ค่านิยมของสังคมที่ยึดถือปฏิบัติกัน ในขณะนั้น ได้กลายเป็นเครื่องมือที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ระหว่างหญิงชายว่าผู้หญิงควรอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวขณะที่ผู้ชายควรอยู่ในพื้นที่สาธารณะ

ผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีตจึงผูกติดอยู่กับครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ความหมายของผู้หญิงจึงไม่ได้แยกออกจากบทบาทของความเป็นแม่ เป็นเมีย เป็นเครือญาติและเป็นคนใน

ชุมชน ขณะเดียวกันหน้าที่ของผู้หญิงก็คือการดูแลครอบครัวในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม่ค้าข่อยก็เป็นส่วนหนึ่งของความหมายของผู้หญิงที่เป็นแม่เป็นเมียไม่ได้แยกออกมาสู่การทำกรค้าเพื่อผลกำไรเป็นหลัก

ความหมายของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีตที่สำคัญที่ประกอบกับความเป็นแม่เป็นเมียเป็นเครือญาติและเป็นคนในชุมชนได้แก่ ผู้หญิงเป็นผู้ควบคุมและรักษาจาริตประเพณี ด้วยเหตุที่ว่าประเพณีสิบสองเดือนล้วนแล้วแต่เป็นประเพณีที่กำกับการอยู่รอดร่วมกันของชุมชนและเป็นประเพณีที่ผู้หญิงในฐานะผู้ดูแลทางเศรษฐกิจของครอบครัวจะต้องจัดสรรส่วนเกินของครอบครัวมาให้แก่ชุมชนในการจัดประเพณีจึงทำให้ความหมายของผู้หญิงมีสูงอย่างยิ่ง การจรจรโลงประเพณีของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนจึงเป็นเสมือนการจรจรโลงความหมายของผู้หญิงให้มีคุณค่าสูงขึ้น

พื้นที่ของผู้หญิงจึงไม่ใช่พื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แม้ว่าการรับรู้ขอบเขตของชุมชนหรือขอบเขตของสมบัติของชุมชนอยู่ ณ. บริเวณใดจะมีความสำคัญแต่ความหมายของพื้นที่ของผู้หญิงเป็นเรื่องทางด้านนามธรรมอันได้แก่การมีหน้าตา ในการดูแลครอบครัวหรือการมีหน้ามีตาในการสละส่วนเกินของครอบครัวได้มากในการทำบุญ การทำความสะอาดหน้าบ้านเพื่อไม่ให้มีขยะอยู่รกรุงรังไม่ได้มีความหมายมากไปกว่าการเป็นแม่บ้านที่ดีที่ต้องไม่ให้สิ่งที่ไม่เป็นมงคลอยู่รกรุงหน้าบ้าน

พื้นที่ทางการค้าที่ขยายออกกว้างไกลกว่าตลาดย่อยของชุมชนก็เป็นหน้าที่หลักของผู้ชาย โดยผู้หญิงเป็นผู้ช่วยจัดการทางด้านหาสิ่งของไว้ให้แก่ผู้ชายนำไปค้าขายแลกเปลี่ยนการคิดถึงเรื่อง ที่ไกลออกไปจากครอบครัวและชุมชน ไม่ใช่สิ่งที่ผู้หญิงควรจะต้องคิด เพราะความหมายของผู้หญิงไม่ได้อยู่ที่โลกภายนอกเท่าผู้ชาย โลกภายในครอบครัวและชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องใส่ใจอย่างจริงจังมากกว่าเพื่อที่จะดำรงอยู่เป็น “แม่หญิง” ได้อย่างเต็มความหมาย ความเปลี่ยนแปลงความหมายที่สำคัญเหล่านี้จะกล่าวในบทต่อไป

การดำรงอยู่ของชุมชนที่เรียกได้ว่ามีความสัมพันธ์กับรัฐน้อยมาก ได้ทำให้กระบวนการให้ความหมายแก่ผู้หญิง พื้นที่ นั้นดำรงอยู่ต่อมาอีกนานและอาจกล่าวได้ว่าซึมลึกอยู่ในระบบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนเลยทีเดียว แม้กระทั่งเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงที่มาจากกรขยายตัวของรัฐ ดังจะกล่าวในส่วนต่อไป

2.2 ผู้หญิงกับการพัฒนาของรัฐ

การขยายตัวของรัฐในนามของการพัฒนานั้นได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้คนในแม่ฮ่องสอนอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาแม่ฮ่องสอนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในช่วงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามเพื่อจะทำให้เข้าใจสภาวะของการปรับตัวรับการพัฒนาอย่างไม่มีทางเลือกในชีวิตมากนัก จำเป็นต้องเข้าใจการขยายตัวของรัฐก่อนการพัฒนาด้วย

เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยของการสร้างชาติ กระแสการเปลี่ยนแปลงจากสังคมโลกที่มีแกนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ชาติตะวันตก ทำให้ชนชั้นผู้นำของสังคมไทยต้องปรับตัว เรียนรู้ และทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชาติ จึงมีความจำเป็นต้องสร้างความเป็นชาติที่มีเอกภาพให้ชัดเจน ด้วยการพัฒนาเพื่อให้เกิดความทันสมัย โดยเฉพาะในด้านการปกครอง ที่เริ่มต้นจากการจัดการปกครองในรูปแบบของมณฑล แล้วชอยย่อยลงเป็นจังหวัด นำกลไกรัฐแบบสมัยใหม่เข้ามาบริหารจัดการ มีการจัดเก็บภาษีอากร พัฒนาบุคลากรของชาติด้วยการตั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัย จัดโครงสร้างการบริหารงานราชการในรูปแบบกระทรวง ทบวง กรม ที่ครอบคลุมการจัดการพื้นที่ทั่วประเทศ โดยมีศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง

2.2.1 การขยายตัวของรัฐด้านการปกครอง

การขยายตัวของอำนาจรัฐด้านการปกครอง ด้านหนึ่งก็คือการดึงเอาชีวิตของผู้คนที่ไม่ได้ถือตนเองเป็นคนไทยให้กลายมาเป็นไทยมากขึ้นโดยการให้ความเป็นพลเมือง ในอีกด้านหนึ่งก็ได้นำเอาพลเมืองนั้นเข้ามาสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจตามที่รัฐต้องการ

จากเดิมที่แม่ฮ่องสอนมีความสัมพันธ์กับรัฐส่วนกลางไม่มากนัก ผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นี้ส่วนใหญ่แล้วอพยพมาจากเมืองในรัฐฉาน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ที่อาศัยอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน เริ่มแรกมาบุกเบิกที่ดินเพื่อทำการเกษตร ต่อมาเมื่อเห็นช่องทางทำมาหากิน ชาวไทใหญ่และตองสูที่เชี่ยวชาญการทำไม้จากพม่าจึงเริ่มคิดทำการค้าขายไม้สักเพราะเป็นสินค้าคนอังกฤษมีความต้องการอย่างมาก เมืองท่าที่สำคัญของการค้าไม้สักในขณะนั้นคือเมืองมะละแหม่ง จนแม่ฮ่องสอนเริ่มกลายเป็นชุมชนขนาดย่อมและมีความสำคัญในฐานะรัฐกั้นชน

ระหว่างไทยและชนกลุ่มน้อยตามชายแดน ต่อมาแม่ฮ่องสอนได้รับการยกฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน มีพญาสิงหนาทราชาเป็นเจ้าเมืองคนแรก

ในปี 2535 รัฐสยามได้ขยายอำนาจเข้าสู่ล้านนา โดยใช้เหตุผลในเรื่องความมั่นคงของประเทศ ได้รวบรวมหัวเมืองต่างๆ เข้าสู่อำนาจส่วนกลางและจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลรวบรวมเมืองต่างๆเข้าด้วยกันเรียกว่า บริเวณเชียงใหม่ตะวันตกและยกฐานะของเมืองขึ้นเป็นลำดับ จน พ.ศ.2476 แม่ฮ่องสอนจึงมีฐานะเป็นจังหวัด ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นตัวแทนจากรัฐส่วนกลางทำหน้าที่ปกครองแทนระบบเจ้าเมืองที่ถูกยกเลิกไป

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เป็นช่วงเวลาที่แม่ฮ่องสอนมีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เริ่มจากรัฐบาลดำเนินการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองให้มีความสะดวกมากขึ้น มีการจัดตั้งหน่วยงานของราชการเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการดูแล ตามแนวทางที่รัฐเป็นผู้กำหนด มีการจัดระบบการเรียนการสอนแบบใหม่แทนระบบการศึกษาแบบเดิมที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ในช่วงเวลานี้ มีการก่อสร้างอาคาร สถานที่ราชการจำนวนมาก การปรับปรุงเส้นทางสัญจรเดิมที่เป็นทางเกวียนให้เป็นถนนที่มีมาตรฐาน จัดระบบสาธารณูปโภคประปา ไฟฟ้า ระบบการสื่อสารโทรคมนาคม ตลอดจนปรับปรุงสนามบินเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางเพื่อติดต่อกับข้าราชการ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเหล่านี้ส่งผลให้มีความต้องการด้านแรงงานเป็นจำนวนมากเพื่อทำการก่อสร้าง เกิดการย้ายถิ่นฐานของประชากรจากรอบนอก รวมถึงจังหวัดใกล้เคียงเข้าสู่แม่ฮ่องสอนจำนวนมากเพื่อเป็นแรงงานรับจ้าง

การเปลี่ยนแปลงของเมืองที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาของรัฐที่ต้องการทำให้เมืองชายแดนที่อยู่ห่างไกลได้เกิดความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร โดยเฉพาะกับหัวเมืองที่ใกล้ที่สุดของแม่ฮ่องสอน คือเชียงใหม่ ขณะเดียวกันรัฐส่วนกลางก็สามารถควบคุมดูแลบริหารส่วนราชการต่างๆได้อย่างทั่วถึง โดยมีเชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางในบริเวณภาคเหนือ มีการส่งข้าราชการจากหน่วยต่างๆมาประจำที่นี้ส่งผลให้เมืองเกิดการขยายตัวเพิ่มขึ้นเพราะข้าราชการเหล่านี้เมื่อต้องมาทำงานในที่ห่างไกล จึงเริ่มตั้งถิ่นฐานและสร้างครอบครัวโดยการแต่งงานกับคนในพื้นที่ ทำให้ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่นและขยายตัวออกไปสู่บริเวณรอบนอกมากขึ้น มีการซื้อที่ดินที่เขตร้างและสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยมากขึ้น

ต่อมาทางราชการได้ดำเนินการจัดแบ่งพื้นที่การปกครองในเขตเทศบาล ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย มีการจัดตั้งชุมชนครอบคลุมพื้นที่การปกครองในเขตเทศบาล ทั้งนี้เพื่อเกิดความสะดวกต่อการพัฒนาชุมชน และสามารถดูแลปกครองได้อย่างทั่วถึง เทศบาลในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงดำเนินการจัดระเบียบหมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลใหม่ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการประสานงานกับหน่วยงานของราชการเพื่อรับนโยบายต่างๆมาปฏิบัติ ทำให้การจัดระบบการปกครองแบบใหม่ได้ซ้อนทับลงไปบนพื้นที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบบดั้งเดิมที่ดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน มีวัดเป็นศูนย์กลางและยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีอันเดียวกันต้องหันมาพึ่งพาหน่วยงานมากขึ้นเป็นการทำลายระบบความสัมพันธ์ของชุมชนลง

พร้อมกันนั้น รัฐได้ทำการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นการเชื่อมต่อแม่ฮ่องสอนกับสังคมภายนอกให้มากขึ้น จากบันทึกของ ปารีชาติ เรื่องพิเศษ ที่เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของแม่ฮ่องสอนเอาไว้ว่า

“ช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี กรมทางหลวงได้ตัดเส้นทางจากฮอดมาสู่แม่สะเรียง โดยอาศัยแนวเส้นทางเดิมที่บริษัทพนาสิทธิ์ บริษัททำไม้ของไทยทำไว้เมื่อช่วงหลังสงครามจากฮอดหลวงถึงแมริด แล้วแยกไปทางสบแม่กะโน เข้าอำเภอแม่สะเรียงถนนเส้นนี้สร้างเสร็จ พ.ศ. 2508 และสร้างต่อจนถึงตัวจังหวัดในพ.ศ. 2520 ส่วนเส้นทางปายนั้นได้รับการบูรณะจนใช้การได้ดีเมื่อ พ.ศ.2535”

พร้อมกันนั้น รัฐได้ขยายการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวางเพื่อที่จะสร้างบุคลากรรองรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยการสร้างระบบการศึกษาสมัยใหม่ จากรายงานการประชุมเทศบาล ร.ศ. 115 บันทึกไว้ว่า ผู้ว่าราชการยังถูกเร่งเร้าให้อุปถัมภ์โรงเรียนวัดที่มีอยู่และตั้งโรงเรียนของรัฐขึ้นเพื่อว่าการบริหารงานจะได้มีข้าราชการใหม่ที่มีคุณสมบัติดีขึ้นทันเวลา (เดช ,2548 หน้า 147)

แม่ฮ่องสอนที่เดิมใช้วัดเป็นสถานที่สำหรับเด็กเรียนหนังสือ ซึ่งโดยมากพ่อแม่จะนิยมส่งลูกผู้ชายให้ไปเรียนหนังสือกับพระที่วัดเมื่อรับเริ่มขยายตัวเข้ามา ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนและค่อยๆแยกออกจากวัดเพื่อตั้งเป็น โรงเรียนที่รัฐเป็นผู้สนับสนุน โดยเริ่มจากการศึกษา

ภาคบังคับที่จะเรียนโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านได้แก่ โรงเรียนวัดปางลือ โรงเรียนคอนเจดีย์ ต่อมาจึงเข้าสู่โรงเรียนประจำจังหวัดคือห้องสอนศึกษาในปัจจุบัน

นอกจากการขยายตัวของรัฐทางด้านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานแล้ว รัฐยังได้ขยายตัวเข้าไปสู่การสร้างนโยบายการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้หญิงมากขึ้น ดังจะกล่าวในส่วนต่อไป

นอกจากนี้เมื่อการพัฒนาเข้มข้นมากขึ้น เมืองได้ประสบกับปัญหามากขึ้นซึ่งกลไกอำนาจรัฐไม่สามารถจะแก้ไขได้ ระบบการปกครองสมัยใหม่จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้หญิงในรูปแบบของกลุ่มแม่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานหรือ อสม. ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเกี่ยวกับสุขอนามัยโดยทำหน้าที่ช่วยเจ้าหน้าที่สำรวจจำนวนประชากร ความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (จปฐ.) สำรวจลูกน้ำยุงลาย ชั่งน้ำหนักเด็ก อสม. จึงเป็นการเปิดทางให้ผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านได้ออกมามีบทบาทนอกพื้นที่ครัวเรือนที่เป็นลักษณะการทำงานเพื่อส่วนร่วมในระดับชุมชนนอกเหนือจากการทำงานประจำในครัวเรือน จะกล่าวต่อไป ภายหน้า

2.2.2. การควบคุมจัดการทรัพยากรและวิถีชีวิต

การขยายตัวของรัฐที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อชีวิตทางเศรษฐกิจของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนมากที่สุดได้แก่การขยายอำนาจเข้ามาควบคุมและจัดการทรัพยากรของแม่ฮ่องสอน

การขยายตัวของรัฐส่วนกลางยังได้เข้ามาควบคุมจัดการทรัพยากรตามธรรมชาติที่มีอยู่ ดังเช่นกรณีการใช้น้ำ แม่ฮ่องสอนในอดีตเป็นเมืองที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีการจัดการเหมืองฝายโดยชุมชน เป็นระบบที่ชาวบ้านแบ่งบทบาทหน้าที่ในการจัดการน้ำร่วมกัน โดยมี “แก่งฝาย” และคณะกรรมการ เป็นผู้กำกับดูแลให้เกิดการใช้น้ำอย่างเท่าเทียมและเกิดความยุติธรรมกับทุกคนที่ต้องพึ่งพาน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก การแผ่ขยายอำนาจของรัฐได้เข้ามาควบคุมจัดการดูแลการใช้น้ำของชุมชนผ่านระบบการชลประทาน ด้วยวิธีการสร้างเขื่อนชลประทานบนภูเขาเพื่อกักเก็บน้ำและควบคุมการใช้น้ำ โดยจะปล่อยน้ำส่วนหนึ่งให้กับการประปาเพื่อผลิตเป็นน้ำประปาที่สะอาดและเก็บเงินค่าใช้น้ำเป็นรายเดือน ด้วยการใช้อำนาจรัฐดังกล่าวได้เข้ามาแทนที่การจัดการน้ำโดยชุมชนและยึดน้ำเป็นสมบัติของหลวง ทำให้ชุมชนสูญเสียอำนาจในการควบคุมจัดการดูแลและยังต้องพึ่งพิงรัฐมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีโครงการการเกษตรขนาดใหญ่ที่อยู่รองลงมาจากเขื่อนของ

ชลประทาน แบ่งน้ำเข้าสู่โครงการเพื่อหล่อเลี้ยงพืชผลในแปลงเกษตรขนาดใหญ่ ส่งผลให้ปริมาณน้ำที่มาถึงไร่นาชาวบ้านที่อยู่ด้านล่างมีปริมาณลดน้อยลงด้วย

ระบบการจัดการน้ำในเขตภาคเหนือเป็นระบบการจัดการแบบเหมืองฝาย ที่นับได้ว่าเป็นระบบการบริหารจัดการน้ำโดยภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เก่าแก่และได้สะสมองค์ความรู้ในการจัดการน้ำมาช้านาน การจัดการทรัพยากรน้ำที่ดำเนินการร่วมกัน โดยองค์กรชุมชนที่ใช้ใช้ในแม่น้ำหรือลำเหมืองเดียวกัน การรวมกลุ่มกันก็เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะมีการใช้น้ำกันอย่างเป็นธรรม สมาชิกของกลุ่มเหมืองฝายจะร่วมแรงร่วมใจกันในการสร้างฝาย การขุดลำเหมืองเพื่อท่อน้ำเข้ามา และการระบายน้ำออกจากนา คูแฉ่งซ่อมแซมฝายและลำเหมืองตลอดจนทำหน้าที่ในการตัดสินไถ่แก่ผู้เดือดร้อนเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างผู้ใช้น้ำ ระบบเหมืองฝายจึงวางอยู่บนหลักการของการจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการใช้น้ำ รวมทั้งการรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม ระบบเหมืองฝายจึงเป็นทั้งระบบจริยธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง (ยศ, 2542, หน้า 148-149)

ต่อมาเมื่อการพัฒนาของประเทศใช้แนวทางการพัฒนาสมัยใหม่ที่เน้นแนวทางเพื่อตอบสนองระบบทุนนิยม รัฐจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในชนบทเช่นการก่อสร้างถนน การสร้างระบบชลประทาน เป็นต้น การพัฒนาระบบชลประทานของรัฐได้สร้างการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการน้ำของชุมชนท้องถิ่น จากการที่ชุมชนเคยมีอำนาจตัดสินใจในการจัดการน้ำ กลับถูกแทรกแซงโดยการนำรูปแบบการจัดการแบบใหม่เข้าไปแทนที่ ทำให้กระบวนการตัดสินใจทั้งหมดขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเกิดการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากร การพัฒนาระบบชลประทานของรัฐจึงเป็นการแทรกแซงระบบการจัดการน้ำของท้องถิ่น (พัชร 2538, อ่างในยศ 2542: 150)

ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ถูกแทรกแซงโดยรัฐใช้อำนาจในการเก็บกักน้ำเอาไว้บนเขาภายใต้ระบบชลประทานสมัยใหม่ ได้ก่อให้เกิดการจัดสรรน้ำที่ไม่เป็นธรรมต่อคนที่อยู่ปลายน้ำ ซึ่งก็คือหนองจองคำเพราะทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลเข้าสู่หนองมีจำนวนน้อยลง การหมุนเวียนของน้ำไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศของน้ำที่เคยอดมสมบูรณ์

การเปลี่ยนแปลงในระบบของการใช้น้ำ ย่อมส่งผลถึงผู้หญิงที่มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับ ทรัพยากรธรรมชาติด้วยการดำรงชีพด้วยการเพาะปลูกพืชและพึ่งพาหาเก็บผักตามธรรมชาติเพื่อ ขายเป็นรายได้และเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวย่อมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในสังคมแบบเดิมที่มีการพึ่งพาทางด้านการเกษตรเป็นหลัก ผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในฐานะที่ สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพราะพวกเขาจะมีบทบาทในการเป็นผู้หาอาหาร(food provider) นอกเหนือจากการทำไร่นาแล้ว ผู้หญิงยังเข้าป่าหาอาหาร จับสัตว์ ปลูกผัก ดูแลให้อาหารสัตว์ ไปจนถึงการปรุงอาหารและการเก็บรักษาอาหาร ทั้งเพื่อการยังชีพของตนเองและครอบครัว และ ยังบทบาทในการทำงานบ้านทุกอย่างตั้งแต่การทำความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกาย และที่อยู่อาศัย การ หาซื้อเพลิงแหล่งพลังงานมาหุงต้ม การดูแลบุตรหลานทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สดปัญหา และ สังคมทั้งในยามปกติและยามเจ็บไข้ นอกจากนี้ผู้หญิงยังมีบทบาทในการเสริมรายได้ให้กับ ครอบครัวด้วยการเป็นแม่ค้ารายย่อย เก็บหาของป่าหรือหาปลา เก็บผักจากสวนไปขายหรือ แลกเปลี่ยนในตลาด จะเห็นได้ว่าผู้หญิงนั้นทำงานร่วมกับธรรมชาติมาตลอดเวลาและยังชีพอยู่ได้ ด้วยธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นเมื่อธรรมชาติถูกทำลาย ผู้หญิงจึงเป็นด่านแรกที่ได้รับผลกระทบ เพราะระบบที่ช่วยผดุงชีวิตได้ถูกทำลายลง เมื่อนำมีจำนวนลดน้อยลง ผู้หญิงก็เริ่มขาดแคลนแหล่ง อาหาร (กาญจนา,2543. 267)

สิ่งสำคัญอีกประการคือเรื่องของ ความรู้ เพราะผู้หญิงเป็นผู้ที่ใกล้ชิดธรรมชาติจาก การกิจในชีวิตประจำวัน ทำให้พวกเธอได้สะสมความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติมาอย่างยาวนาน เกี่ยวกับพืชพันธุ์ต่างๆในแต่ละฤดูกาล สมุนไพรรักษาโรค และรู้คุณค่าของการอยู่กับธรรมชาติ อย่างพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อเกิดระบบการจัดการกับธรรมชาติแบบใหม่ที่รัฐสร้างขึ้นและแทรกเข้ามา ในชีวิตประจำวันเกิดเป็นความรู้ชุดใหม่ที่นอกเหนือจากประสบการณ์ของผู้หญิง ทำให้ความรู้และ คุณค่าของผู้หญิงถูกเบียดขับออกจากความรู้สมัยใหม่ พวกเธอจึงเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการ พัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการขยายตัวของรัฐเกิดขึ้นพร้อมๆกับความเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นการดำรงอยู่ของชีวิตประจำวัน สภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของชุมชนอีกประการคือการเปลี่ยนแปลงของ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวไทยใหญ่ ที่เคยมีเอกลักษณ์เฉพาะ เริ่มเปลี่ยนไป มีการก่อสร้างอาคาร บ้านเรือน ที่ไม่ให้ความสำคัญกับสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่อีกต่อไป บ้านเรือนที่ปลูกสร้างตาม

แบบวัฒนธรรมความเชื่อของไทยใหญ่จึงมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเมือง

แบบแผนทางสถาปัตยกรรมของไทยใหญ่ มีลักษณะเป็นอาคารแบบชั้นเดียว ใต้ถุนโล่ง หลังคาไม่มีกาแล เป็นลักษณะอาคารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งในปัจจุบันหาได้้น้อยมากโดยเฉพาะในเขตเทศบาล สาเหตุที่คนไม่นิยมปลูกบ้านเรือนแบบเดิมเนื่องจากเห็นว่า เรือนไทยใหญ่เป็นเรือนโล่ง รู้สึกไม่ปลอดภัยในการอยู่อาศัยและไม่ทันสมัย ความรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตที่อยู่ในบ้านเรือนเริ่มเกิดขึ้นเมื่อเมืองเริ่มขยายตัวมากขึ้นและมีความรู้สึกที่รุนแรงมากขึ้นเมื่อแม่ฮ่องสอนกลายเป็นเมืองการท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการขยายตัวของรัฐนั้นไม่ได้นำมาซึ่งความรู้สึกปลอดภัยในทรัพย์สินส่วนตัวเท่ากับการที่ยังเคยมีชุมชนเพื่อนบ้านคอยดูแลอยู่

อย่างไรก็ตามต่อมาเมื่อชาวบ้านมีความเห็นที่มีความเชื่อมโยงกับการเป็นเมืองท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องค้นหาสิ่งที่เป็นจุดขายของเมือง เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ใช้เวลาเที่ยวในเมืองให้นานขึ้น นั่นย่อมหมายถึงโอกาสของการเกิดการใช้จ่ายในเมืองย่อมมีมากขึ้น โดยเฉพาะแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือช่วงเดือนพฤศจิกายนที่ดอกบัวตองบาน เป็นช่วงเวลาเดียวที่เศรษฐกิจของแม่ฮ่องสอนเติบโต เมื่อ ดอกบัวตองโรย ทุกอย่างก็จะกลับสู่สภาพของความเงียบตามเดิม ดังนั้นการคิดหาวิธีการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยู่ในเมืองนานที่สุดจึงสัมพันธ์โดยตรงกับความต้องการของชาวบ้านในการที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองอย่างที่ชาวบ้านต้องการ อันเริ่มทำให้ชาวบ้านหวนกลับไปสู่การคิดถึงเอกลักษณ์ของแม่ฮ่องสอนโดยทำได้เพียงการแสดงความไม่พอใจต่อการสร้างสถาปัตยกรรมของเทศบาลหรือการแสดงความโหยหาอดีตของบ้านเรือนแบบเดิม

การขยายตัวของรัฐทั้งทางการปกครอง การควบคุมและจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายทั้งต่อสังคมแม่ฮ่องสอนเองและที่สำคัญส่งผลกระทบต่อผู้หญิงแม่ฮ่องสอนเพราะผู้หญิงคือผู้ที่จรโลงครอบครัว ชุมชนและความเป็นไทไว้

การขยายตัวของรัฐที่เข้ามาสู่แม่ฮ่องสอนระยะแรกๆนั้นก่อให้เกิดความต้องการแรงงาน เฉพาะด้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้าง คนใช้ในบ้าน หรือการค้าขายเล็กๆน้อยๆที่ขยายตัวมากขึ้น ความต้องการนี้มีจำนวนข้าราชการเป็นตัวขับเคลื่อนเพราะกลุ่มข้าราชการนั้นเป็นอาชีพเฉพาะที่ ต้องการแรงงานด้านอื่นมารองรับ

ดังนั้นจะพบว่าผู้หญิงเริ่มออกจากพื้นที่ครัวเรือนไปหารับจ้างขายแรงงาน เป็นคนใช้ตามบ้านข้าราชการ ตลอดจนค้าขาย เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว พี่เทพิน อายุ 57 ปี ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญได้เล่าถึงชีวิตในช่วงวัยสาวให้ฟังว่า

“เริ่มอาชีพค้าขายตั้งแต่เป็นวัยรุ่น ช่วงเช้าขายของที่ตลาด ตอนเย็นขายขนมมีอ้อยควั่น เมี่ยงอม ขายไอติม ขนมอาละหว่า แล้วก็ทำงานก่อสร้างที่ศาลากลางและโรงพยาบาลปัจจุบันนี้แหละ เห็นเขาชุดหลุม ก่อสร้างถามเขาดูเห็นว่าได้ค่าจ้างเยอะเลยไปรับจ้างชุดหลุมเสาคอนกรีต นั้นอายุ 16 กลางวันทำก่อสร้าง เย็นขายของ เมื่อก่อนยากจนมาก มีพี่น้องหลายคน พี่เป็นลูกสาวคนโต ต้องทำงานช่วยพ่อแม่”

ส่วนป้ามนูญ อายุ 73 ปี ปัจจุบันมีอาชีพขายข้าวซอย อยู่ที่บ้านบริเวณป๊อกกาดเก่า ได้ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับการทำมาหากินในช่วงที่บ้านเมืองกำลังพัฒนา เริ่มมีผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาอยู่มากขึ้น ว่า

“ ป้าขายข้าวเหนียวสังขยามาตั้งแต่ยังสาว ตื่นเช้ามีคมาก็หนึ่งข้าวไปขายที่ตลาด เมื่อก่อนเป็นโรงใหญ่ๆ เขาให้ไปขายของที่ข้างในขายของก็มีคนในเมือง ที่เป็นไต ด้วยกันนี้แหละ รู้จักกันหมดต่อมาก็มีพรรคการเมืองย้ายมา มีคนมากขึ้นของก็ขายดีขึ้นต้องตื่นแต่ตีสาม ”

สำหรับ นางแหม อายุ 49 ปี อาศัยอยู่หน้าวัดม่วยต่อ ผู้นำชาวบ้านอีกคนของเครือข่ายซึ่งมีฐานะค่อนข้างยากจนได้เล่าถึงชีวิตในวัยเด็กให้ฟังว่า

“ที่บ้านมีฐานะยากจนมาก พ่อต้องไปรับจ้างตัดไม้ในป่าเมื่อหมดฤดูทำนาไปเป็นเดือน ได้เงินมาก็ให้ย่าเป็นคนเก็บ แม่หาเงินมาได้ก็ต้องให้ย่าเก็บเพื่อเอาไว้ซื้ออาหารเลี้ยงคนทั้งบ้าน ตัวเองก็ต้องช่วยเลี้ยงน้อง หาเก็บผักช่วยแม่เอาไปขายที่ภาค บางครั้งก็ต้องไปรับจ้างซักผ้า ตักน้ำให้กับบ้านของพวกข้าราชการ บางครั้งก็ช่วยงานบ้านปัดกวาดเช็ดถู เขาส่งสารก็เลี้ยงดู ให้ได้กินอาหารดีๆ เพราะตอนเด็กๆ ไม่แข็งแรง พวกคุณนายเขาส่งสาร”

ภายใต้เงื่อนไขการขยายตัวของรัฐซึ่งนำมาซึ่งการขยายตัวของความต้องการแรงงานในรูปแบบใหม่ แม้ว่าภาวะเช่นนี้จะเรียกกันว่าความเจริญ แต่ความต้องการแรงงานเฉพาะด้านที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงความต้องการแรงงานระดับล่างเท่านั้น

จึงกล่าวได้ว่าเมื่อบ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้นแต่ชีวิตของผู้คนกลับไม่ได้มีสภาพการใช้ชีวิตที่ดีกลับต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตรอดมากขึ้น ผู้หญิงเป็นตัวอย่างของการเป็นเบี้ยล่างของกระบวนการพัฒนาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและเป็นผู้มาที่หลังเสมอ จากคำบอกเล่าของผู้หญิงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการพัฒนาสมัยใหม่ทำให้ผู้หญิงไต่ต้องออกมารับจ้างทำงานตามบ้านข้าราชการโดยการมาทำงานรับใช้ในบ้าน ปัดกวาดเช็ดถู ซักผ้า รีดผ้า ตักน้ำ เพื่อแลกกับค่าจ้างที่ขึ้นอยู่กับความพอใจของนายจ้าง ในขณะที่บางครอบครัวที่มีฐานะยากจนพ่อก็จะบังคับให้ลูกสาวยอมแต่งงานกับข้าราชการที่มาจากถิ่นเพื่อแลกกับการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในความอยู่รอดและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครอบครัว จากสถานะที่ผู้หญิงถูกเลี้ยงดูให้มีบทบาทหลักในครอบครัวด้วยการดูแลบ้าน ทำความสะอาด ทำกับข้าวและความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวทำให้ผู้หญิงเองได้รับความกดดันและคาดหวังจากครอบครัวเมื่อครอบครัวเกิดปัญหาโดยเฉพาะวิกฤตทางเศรษฐกิจจากความยากจน ผู้หญิงจึงรู้สึกว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องแก้ปัญหาก็ให้ครอบครัวได้สามารถผ่านพ้นวิกฤตมาได้ อย่างกรณีของพี่เทพินที่ต้องแต่งงานกับข้าราชการทหาร เพราะ

“พ่อบังคับและถ้าไม่แต่งงานพ่อจะพาไปส่งให้ถึงบ้านผู้ชาย ก็ต้องยอมตามใจพ่อแม่ อีกอย่างเรามีพี่น้องหลายคน จะได้ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ เมื่อแต่งงานแฟนพี่ก็ปลูกบ้านให้พ่อกับแม่ใหม่ และสร้างห้องอีกห้อง เวลาคิดถึงจะได้มานอน พวกพี่น้อง เขาก็ย้ายเข้ากรุงเทพ ก็เลยแยกกันอยู่ พี่ก็เลี้ยงลูกมาคนเดียว”

การแต่งงานของพี่เทพิน ผู้หญิงใต้ที่ต้องเสียสละตัวเองเพื่อครอบครัวโดยการแต่งงาน จึงเป็นภาพสะท้อนของความเสียเปรียบของผู้หญิงในระบบวัฒนธรรมที่ผู้ชายมีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าได้อย่างชัดเจน การพัฒนาเพื่อไปสู่ความเจริญแบบสมัยใหม่ได้กลายเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าและเอาประโยชน์จากผู้หญิงได้มากขึ้น

ผลกระทบต่อผู้หญิงที่เกิดจากการขยายตัวของรัฐในด้านการควบคุมดูแลจัดการทรัพยากร ได้ส่งผลให้ผู้หญิงต้องประสบกับความยากลำบากและต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ผลกระทบอันหนึ่งที่สำคัญคือผลกระทบที่เกิดต่อสถาบันครอบครัว การเกิดค่านิยมการแต่งงานกับคนต่างถิ่นเพียงเพื่อความอยู่รอด และทำให้คนมองเรื่องวัตถุและความสบายโดยใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องมือและยังเป็นการตอกย้ำอุดมการณ์ความรับผิดชอบต่อครอบครัวว่ายังคงต้องเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงต่อไปทำให้ผู้หญิงประสบกับการถูกกดขี่มากขึ้น

2.2.3 ด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของแม่ฮ่องสอนได้รับผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในมณฑลพายัพหลังการตัดเส้นทางรถไฟสายเหนือ ซึ่งจากงานศึกษาของ พูนพร พูลทาจกร ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของมณฑลพายัพในช่วงเวลาดังกล่าวพบว่า เส้นทางรถไฟสายเหนือได้เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การคมนาคมติดต่อระหว่างบริเวณมณฑลพายัพกับกรุงเทพฯ ซึ่งก่อนหน้านั้นต้องใช้การล่องเรือลงมาตามลำแม่น้ำปิง วัง ยม น่านลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาและต้องใช้เวลาอันเป็นอุปสรรคของการแลกเปลี่ยนสินค้า ขณะเดียวกันมณฑลพายัพก็มีการติดต่อค้าขายกับรัฐไทใหญ่ มณฑลยูนนาน และเมืองท่าทะเลระแหงในเขตพม่า โดยใช้เส้นทางคมนาคมทางบกข้ามพรมแดน

เมื่อมีเส้นทางคมนาคมทางรถไฟ การติดต่อระหว่างมณฑลพายัพกับกรุงเทพฯ จึงสะดวก รวดเร็วขึ้น ทำให้การค้าทางเรือชะงัก การขนส่งสินค้าสำเร็จรูปจากกรุงเทพฯ ได้มากขึ้น การค้าข้ามพรมแดนจึงค่อยๆ ลดความสำคัญลง และสัมพันธ์กับกรุงเทพฯ มากขึ้น พ่อค้าจีนสามารถขยายบทบาทเข้าไปควบคุมเครือข่ายทางการค้าในมณฑลพายัพได้มากกว่าพ่อค้าชาติอื่นๆ โดยเฉพาะพ่อค้าไทใหญ่ ซึ่งเคยควบคุมการค้าในมณฑลพายัพมาก่อน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นยังส่งผลต่อเนื่องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เห็นได้ชัดได้แก่ทำให้เกิดการขยายตัวและการเติบโตของชุมชนเมืองและทำให้สถานะทางสังคมและวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มต่างๆ ในสังคมเปลี่ยนไปด้วย (พูนพร, 2530)

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้เกิดระบบการค้าขายที่เข้มข้นมากขึ้น กล่าวคือตลาดได้ขยายตัวมากขึ้นและได้กลายมาเป็นพื้นที่ของการปรับตัวของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนมากขึ้น

กล่าวได้ว่าเมื่อมีผู้คนมาอยู่อาศัยมากขึ้นเศรษฐกิจก็เริ่มขยายตัวจากการค้าขายสินค้าต่างๆ รวมถึงอาหารการกิน ตลาดจึงเป็นศูนย์กลางที่มีการค้าขายที่หลากหลาย เป็นพื้นที่ที่มีคนมารวมกันจำนวนมากในแต่ละวันบริเวณริมทาง ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “ป๊อกกาด” ต่อมาเมื่อระบบเทศบาลเริ่มเป็นรูปร่างจากการมีคณะผู้บริหารเทศบาลครั้งแรก จึงได้ย้าย “กาด” จากบริเวณเดิมสู่ที่ใหม่และเริ่มจัดระบบการขายของให้มาอยู่ร่วมกันขึ้นในบริเวณป๊อกกาดกลางเวียงซึ่งเป็นที่ดินของเทศบาลมาจนถึงปัจจุบัน การค้าขายในกาดแห่งใหม่จึงเป็นความเปลี่ยนแปลงอีกครั้งของแม่ฮ่องสอนที่มีหน่วยงานราชการท้องถิ่นเป็นผู้ควบคุมดำเนินการ มิได้เป็นอิสระเช่นแต่ก่อน อย่างไรก็ตามตลาดเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกับผู้หญิง เศรษฐกิจและสังคมอย่างของแม่ฮ่องสอนมาอย่างยาวนาน ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

แม่ฮ่องสอนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญอีกครั้ง ในช่วงปีพ.ศ. 2529-2530 แม่ฮ่องสอนได้ถูกกำหนดให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยว ทำให้ผู้คนเริ่มให้ความสนใจเมืองแม่ฮ่องสอนในฐานะเมืองที่มีพื้นที่ทางธรรมชาติที่สวยงามมีทุ่งดอกบัวตอง วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทใหญ่ ที่มีเอกลักษณ์และยึดมั่นในศาสนาอย่างเคร่งครัดภายใต้คำขวัญ “หมอกสามฤดู กองมูเสียดฟ้า ป่าเขียวขจี ผู้คนดี ประเพณีงาม ลือนามถิ่นบัวตอง” จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมมากขึ้นประกอบกับการเดินทางที่สะดวกง่ายกลายเป็นความท้าทายที่คนอยากมาเยือน มีการสร้างโรงแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นคือโรงแรมพานอรามา และโรงแรมใบหยก เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีสถานศึกษาและสถาบันการเงินเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับภาคธุรกิจ การเดินทางของผู้คนจากภายนอกได้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่แม่ฮ่องสอนในหลายด้านเช่นการกว้านซื้อที่ดินสะสมเพื่อการเก็งกำไร โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการที่ย้ายมาทำงานที่แม่ฮ่องสอน การสร้างเกสต์เฮาส์ ผับ ร้านอาหารกลางคืน ร้านคาราโอเกะ เป็นการรุกคืบเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยวของคนภายนอกที่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและความบันเทิง การเปลี่ยนแปลงของแม่ฮ่องสอนในช่วงนี้เป็นผลจากนโยบายการท่องเที่ยวเป็นจุดขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ สินค้าของแม่ฮ่องสอนนอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ยังมีสินค้าอีกประเภทที่มีคนจำนวนมากสนใจมาดูแลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้พัฒนาเป็นสินค้าสำคัญเพื่อเสนอให้กับนักท่องเที่ยว พี่เหมเล่าว่า

“พอโรงแรมเกิดขึ้น คนมาเที่ยวมากขึ้น เริ่มจากการมาดูพวก
ปะหล่อง ที่อพยพเข้ามาจากพม่า เมื่อช่วงที่พม่ามีการทำสงคราม
คนบอกกันปากต่อปาก ตอนหลัง การท่องเที่ยวเริ่มทำ
ประชาสัมพันธ์”

นอกจากนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐที่เร่งให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็วแล้ว ความไม่สมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทำให้พื้นที่ป่าตามธรรมชาติ ที่ผู้หญิงเคยอาศัยเพื่อการดำรงชีวิตด้วยการเก็บผัก หักฟัน มีจำนวนลดน้อยลงเพราะการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้จากเดิมที่เคยหาผักพื้นบ้าน สมุนไพร ดอกไม้จากป่าเพื่อบูชาพระไม่สามารถทำได้เหมือนเก่า เพราะเมื่อพื้นที่อันอุดมไปด้วยทรัพยากรเหล่านี้มีจำนวนลดลง สินค้าที่ได้จากธรรมชาติเหล่านี้ก็กลับมีราคาสูงขึ้นและเป็นที่ต้องการของตลาด ผู้หญิงที่หาเลี้ยงชีพจากสิ่งที่มีในธรรมชาติต้องพบกับความยากลำบากในการหาสินค้าด้วยวิธีการแบบเดิม บางคนต้องเดินทางไกลมากขึ้นเช่นต้องไปหาเก็บผักแถวปางมะผ้าเพื่อนำมาขาย ขณะที่บางคน ต้องหันมาพึ่งพาระบบการตลาดที่ต้องอาศัยเงินลงทุนในการค้าขาย เช่นการรับซื้อพืชผักพื้นบ้านที่มาจากคนที่อยู่ใกล้กับแหล่งทรัพยากรมากกว่า หรือหันมาขายพืชผักที่ไม่ใช่ของพื้นบ้านแต่ต้องนำเข้าจากเชียงใหม่เป็นต้น ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศทางธรรมชาติก็ส่งผลต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ตามป่า ตามเขา ทำให้การดำรงชีวิตยากลำบากมากขึ้น การมุ่งเข้าสู่เมืองของกลุ่มชาวเขาเผ่าต่างๆเพื่อสร้างอาชีพโดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงชาวเขาได้นำความรู้ ด้านการเย็บปัก เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชนเผ่า มาเป็นสินค้าที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในตลาดเพื่อการยังชีพอีกทาง และผู้หญิงยังได้นำความรู้ในชีวิตประจำวันออกมาใช้เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว ความรู้ในชีวิตประจำวันจึงเป็นทางออกอีกทางหนึ่งของความอยู่รอด อาหารประเภทต่างๆที่ทำกินในครัวเรือน สามารถทำออกมาขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทาง ความรู้ของผู้หญิงในชีวิตประจำวันจึงมีความสำคัญในฐานะที่นำมาซึ่งความมั่นคงของคนในครอบครัวที่ตนต้องรับผิดชอบดูแล ผู้หญิงจึงเป็นหลักและเป็นกำลังสำคัญในด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ภาพที่ผู้หญิงทำการค้าจึงสามารถเห็นกันได้โดยทั่วไปในเมืองแม่ฮ่องสอนทั้งตลาดเช้า ตลาดเย็น ตลาดจนกระทั่งตลาดกลางคืนหรือถนนคนเดิน จะพบว่าผู้ที่ครอบครัวองพื้นที่ในการจำหน่ายสินค้าจะเป็นผู้หญิง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการขยายตัวของรัฐในการจัดการตลาดรวมไปถึงการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้ทำให้เกิดการขยายตัวของตลาดและเปลี่ยนรูปแบบ

ของตลาดไป ตลาดเช้าที่เดิมเป็นตลาดของชาวบ้านแม่ฮ่องสอนเริ่มมีการขายสินค้าเช้าให้แก่
นักท่องเที่ยว ตลาดเย็นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อที่จะตอบสนองแก่ชีวิตของคนชั้นกลางที่เพิ่มมากขึ้น
เพื่อซื้ออาหารไปประกอบอาหารในครัวเรือน ตลาดกลางคืนหรือถนนคนเดินเป็นการสร้างพื้นที่
สาธารณะแบบใหม่เพื่อจะตอบสนองการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

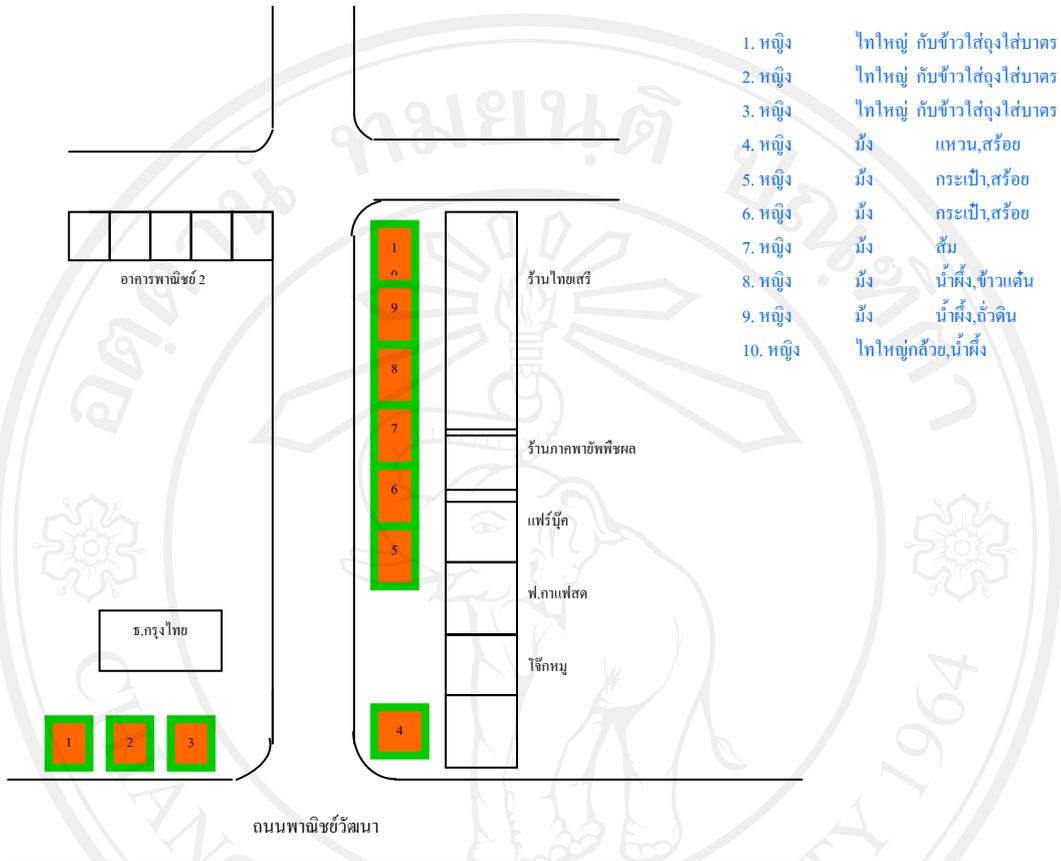
ตลาดทั้งสามแห่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นตลาดที่เปิดจำหน่ายสินค้าในช่วงเวลาที่
ต่างกันสินค้าที่วางขายในตลาดแต่ละแห่งก็จะมีความแตกต่างกันไปด้วยเช่นตลาดในช่วงเช้าเป็น
ตลาดสดของเทศบาลหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตลาดสายหยุด” ชื่อของตลาดแสดงให้เห็นถึง
กิจกรรมของตลาดที่เริ่มค้าขายกันตั้งแต่เช้ามืดและจะเริ่มซาลงหรือหยุดขายเมื่อเวลาสายๆ โดย
ตลาดจะเริ่มต้นทำการค้าขายในเวลาตีสี่ของทุกวัน ลักษณะของตลาดสดแห่งใหม่นี้ได้รับการ
พัฒนาจากเทศบาล โดยมีการจัดรูปแบบการค้าขายที่เป็นสัดส่วนเช่นพื้นที่สำหรับการค้าขายเนื้อสัตว์
จะอยู่บริเวณกลางตลาดวิ่งประกอบด้วยเนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย ไก่ ปลา ลูกชิ้นต่างๆ ส่วน
แผงด้านนอกที่อยู่รายล้อมก็เป็นพวกผักพื้นบ้านต่างๆที่คนขายหาเก็บมาจากตามป่าหรือลำธารที่อยู่
ไม่ไกลมากหรือรับซื้อต่อมาจากชาวบ้านที่อยู่นอกเมือง อาหารไต ขนมไต ถั่วเน่า ถั่วคั่วชนิด
ต่างๆ หมูปิ้ง น้ำพริก ข้าวเหนียว และมีแผงที่ขายสินค้าพื้นเมืองแกะสลัก ตลาดสายหยุดจะมี
ผู้นำสินค้ามาขายเป็นจำนวนมากจนพื้นที่ของการค้าล้นออกไปสู่ถนนข้างสนามบินที่มีชาวเขาเผ่าม้ง
นำสินค้าจากคอกลงมาขายส่วนใหญ่จะเป็นผักที่ปลูกบนคอกทั้งพริก มะเขือ แดงร้าน กะหล่ำ มัน
ฝรั่ง หอมใหญ่ ซึ่งสินค้าที่วางขายส่วนใหญ่เป็นของสดที่คนมาหาซื้อเพื่อนำไปประกอบ
อาหารในครัวเรือนหรือเพื่อผลิตเป็นอาหารเพื่อขายต่อเช่นตามร้านก๋วยเตี๋ยว ข้าวซอย น้ำเงี้ยวและ
อื่นๆ นอกจากนี้ในส่วนพื้นที่ของตลาดอีกแห่งที่อยู่ด้านในสุด ชาวบ้านเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า
ตลาดไทยเสรี ไม่ปรากฏว่าทำไมถึงเรียกชื่อนี้ แต่ที่น่าสนใจคือตลาดบริเวณนี้เป็นที่ที่ขายอาหาร
พื้นเมืองของไต ที่นิยมกินกันเป็นอาหารเช้า คือ ข้าวเส้น ข้าวแรมพิน ข้าวซอย ที่มีผู้คนจำนวน
มากแวะเวียนเข้ามาทดลองชิมอาหารไต แม้ค้าที่ขายข้าวแรมพินที่เป็นไทใหญ่เล่าให้ฟังว่า

“ขายข้าวแรมพินอยู่ที่ตลาดนี้มานานแล้ว ตั้งแต่เป็นสาวจน
เดี๋ยวนี้ลูกโตกันหมดก็ยังขายอยู่ ขายดี มีคนแปลกหน้าที่เป็น
นักท่องเที่ยวแวะมาลองกิน เขาบอกอร่อย แปลกดีเดี๋ยวนี้ต้อง
ทำของมากขึ้น แต่ก็ขายหมดทุกวัน”

ส่วนตลาดในช่วงเวลาเย็นหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “กาดแลงรวมรส” จะเป็นกาดเล็ก ๆ ที่ขายแต่อาหารสำเร็จรูปเฉพาะเวลาเย็นเท่านั้น สถานที่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนพาณิชย์วัฒนา ติดกับเขตสนามบิน แผงที่ขายอาหารอยู่บริเวณนี้มีทั้งหมด 31 แผง จะเริ่มขายตั้งแต่เวลาบ่ายสามโมงสี่โมงเป็นต้น ไปจนกระทั่งค่ำไม่เกินสองทุ่มก็จะเก็บกันหมด ผู้ที่ค้าขายส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงไทใหญ่ อาหารสำเร็จรูปที่ขายเช่น ส้มตำ หมูย่างข้าวเหนียว กับข้าวคนเมือง ข้าวแกง ไก่ทอด หมูทอด ไก่ย่างรมควัน น้ำพริกปลาทูย่าง ปลาบั้ง สลัดผัก เป็นต้น

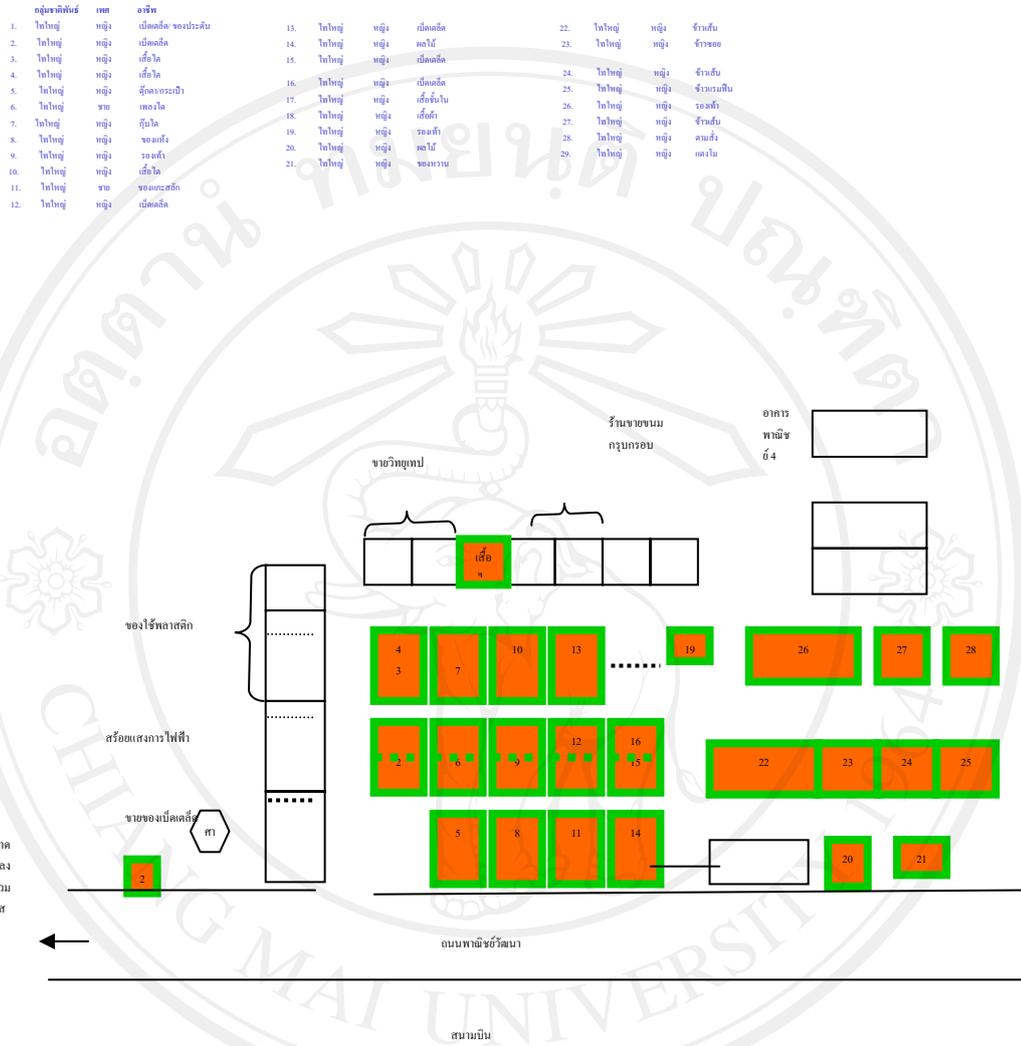
ส่วนตลาดกลางคืนหรือที่นักท่องเที่ยว เรียกกันว่า night barzar เดิมที่จะอยู่บริเวณถนนชุมชุมประภาส ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาหนองจองคำ ตลาดกลางคืนจึงย้ายสถานที่มาอยู่ที่บริเวณรอบหนองจองคำและเรียกชื่อใหม่ว่า “ถนนคนเดิน” ซึ่งเป็นตลาดนัดรูปแบบหนึ่ง “ถนนคนเดิน” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง 7-8 ปีมานี้ (กิตติพร, 2549 หน้า 41) การเกิดขึ้นของถนนคนเดิน (walking street) เป็นหนึ่งในแนวคิดการพัฒนาเมืองและการกำหนดการใช้พื้นที่เมืองให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ถนนคนเดินในหลายประเทศได้กลายเป็นที่รู้จักในฐานะแหล่งรวมด้านศิลปะ แหล่งรวมศิลปิน ศิลปินอิสระได้ใช้เป็นเวทีในการแสดงออกทั้งด้านดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ฯลฯ ตลอดจนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวต่างชาติจะต้องแวะมาเยี่ยมชม การปิดถนนทำให้สามารถใช้พื้นที่เป็นลานกิจกรรมทางสังคมเศรษฐกิจ กลายเป็นพื้นที่สาธารณะกลางเมือง และเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นจากการนำผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนออกมาจำหน่าย (เปี่ยมรัก, 2546 หน้า 39-40) ถนนคนเดินบริเวณรอบหนองจองคำดูเหมือนจะมีวัตถุประสงค์สำคัญที่สอดคล้องกับการเป็นเมืองท่องเที่ยวคือเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวที่แวะมาพักในเมืองจะได้มีสถานที่ท่องเที่ยวยามค่ำคืนและหาซื้อของพื้นเมืองที่เป็นงานฝีมือของชาวบ้านหรือชาวเขา ถ้าเรานำเรื่องเพศสภาพมาเป็นเครื่องมือในการส่องดูลักษณะของตลาดในเมืองแม่ฮ่องสอนเราจะพบว่า ตลาดที่มีอยู่ในเมืองแม่ฮ่องสอนทั้งสามแห่ง จะพบ เพศสภาพของตลาดเป็นผู้หญิง ทั้งนี้เพราะผู้ที่ทำหน้าที่ในการค้าขายสินค้าต่างๆเป็นผู้หญิงเกือบทั้งหมด (ฝั่งตลาดสายหยุด กาดแลงรวมรส ถนนคนเดิน)

ตลาดสายหยุด

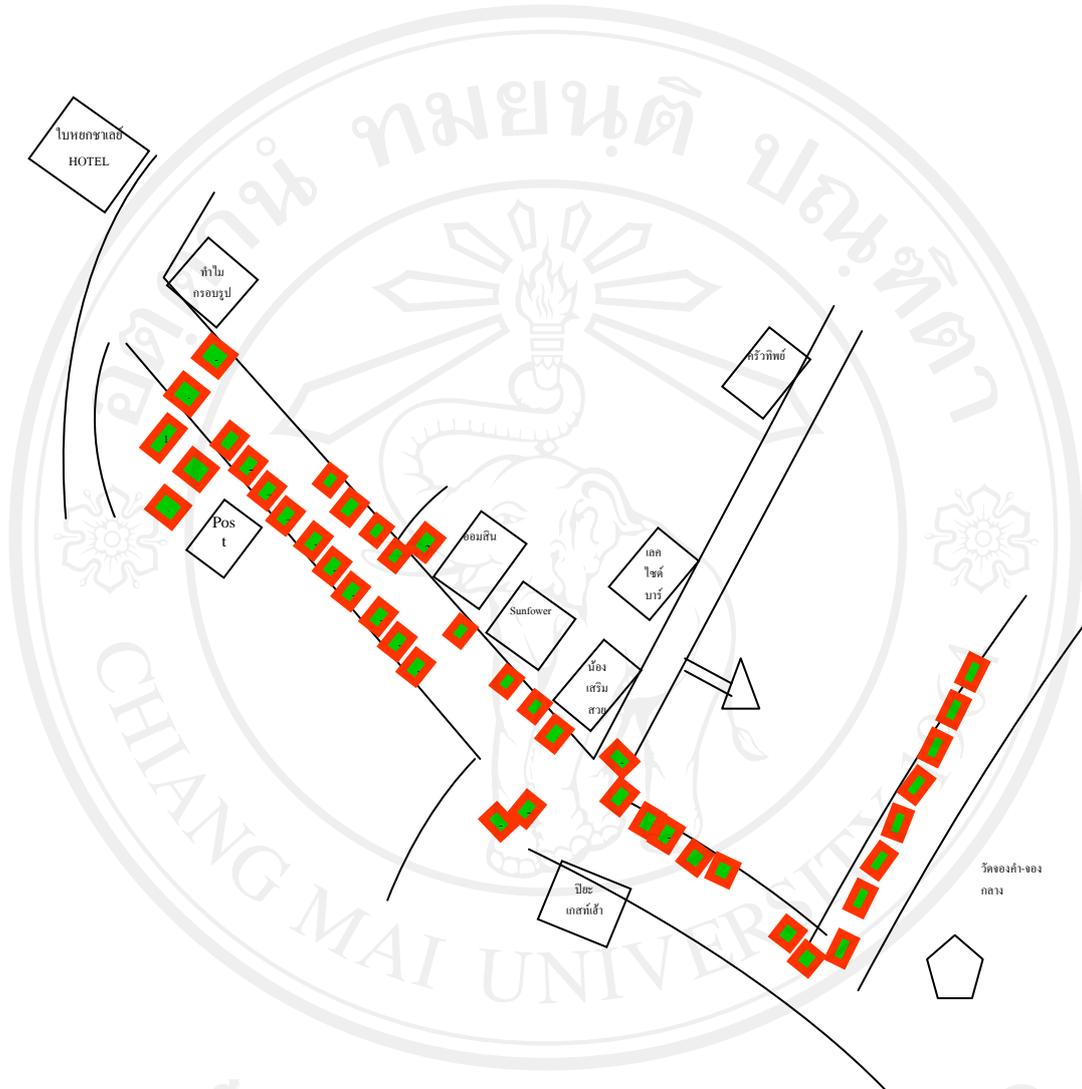
รูปที่ 2 บริเวณทางเข้าตลาดเทศบาล

โครงเหล็กข้างตลาดไทยเสรี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 รูปที่ 3 บริเวณที่ขายอาหารใต้
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

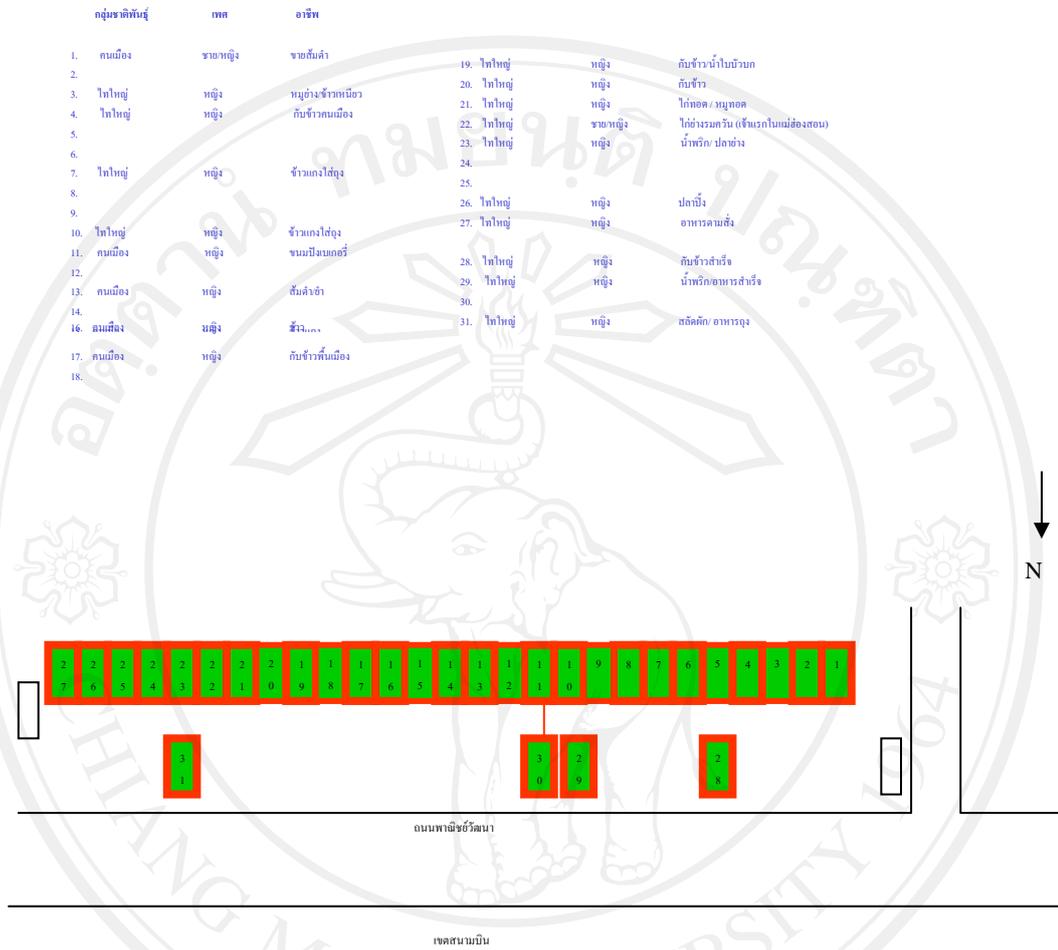
ถนนคนเดินบริเวณหนองจอกคำ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 5 ฟังถนนคนเดิน

ภาคผนวก รวบรวม

รูปที่ 6 แผงขายอาหารเย็น

ตลาดจึงเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในเมือง แม่ฮ่องสอนเพราะอย่างน้อยสองในสามของตลาดที่มีอยู่ได้ทำหน้าที่ในการรับใช้การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่แวะมาแม่ฮ่องสอน ตลาดเข้าทำหน้าที่ในการเสนอวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนแม่ฮ่องสอนผ่านอาหารพื้นเมือง สินค้าจากธรรมชาติเช่นผักพื้นบ้านที่สามารถหากินได้เฉพาะฤดูกาล ตลาดเป็นสถานที่ที่ผู้หญิงใช้เป็นพื้นที่กลางสำหรับการนำสินค้ามาวางขาย ตั้งแต่อดีต เป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการจัดการควบคุมดูแลระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนรวมถึงของท้องถิ่น ต่อมาเมื่อมีการจัดการปกครองแบบใหม่ในรูปแบบของเทศบาล และแนวทางการพัฒนาเมือง จึงมีการจัดสร้างตลาดในรูปแบบใหม่ขึ้นพร้อมกับการสร้างระบบการจัดการที่อยู่ในการควบคุมของรัฐด้วยการเก็บค่าเช่าแผงรายวัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลความเรียบร้อยและรักษาความสะอาด การที่รัฐเข้ามาจัดการดูแลตลาดทำให้ผู้หญิงต้องสูญเสียอำนาจในการควบคุมและจัดการพื้นที่สาธารณะที่ผู้หญิงเคยใช้ร่วมกันให้กับเทศบาล การแบ่งรายได้บางส่วนเพื่อเป็นค่าเช่าที่ จึงเป็นการเบียดบังรายได้จากการค้าขาย ส่งผลให้ผู้หญิงมีรายได้ลดลง และต้องเพิ่มปริมาณการผลิตมากขึ้นเพื่อนำเงินรายได้ในส่วนนี้มาชดเชยส่วนที่ต้องจ่ายเป็นค่าเช่าที่ ผู้หญิงจึงเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบในระบบเศรษฐกิจที่มีการจัดการโดยรัฐ

นอกจากการการค้าขายในตลาดที่ขยายตัวมากขึ้นแล้วยังมีงานภาคบริการที่เกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยว การเติบโตของธุรกิจด้านการโรงแรมของแม่ฮ่องสอนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในระดับต่างๆเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงแรกๆอาจมีเพียงโรงแรมขนาดเล็กไว้สำหรับคนเดินทางผ่านมาหรือพ่อค้าจำนวนไม่มาก ต่อมาเมื่อนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นการลงทุนสร้างที่พักประเภทต่างๆเช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ ในปัจจุบันจำนวนที่พักในเขตอำเภอเมืองสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้ โรงแรม จำนวน 8 แห่ง รีสอร์ท จำนวน 16 แห่ง เกสต์เฮาส์ 25 แห่ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549) ร้านอาหารจำนวนมากเปิดขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ภาคการบริการที่เกิดขึ้นใหม่นี้มีความจำเป็นที่ต้องการแรงงานจำนวนมากเข้ามาทำงาน และแรงงานที่จำเป็นในภาคการบริการส่วนมากแล้วจะเป็นแรงงานผู้หญิง ในขณะที่ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตโดยมุ่งสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการบริการ ซึ่งเน้นแรงงานที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้สมัยใหม่แต่เป็นงานที่ใช้ประสบการณ์ของผู้หญิง เช่นการเป็นลูกจ้างทำงานในโรงแรม ทำหน้าที่ปิดกวาดเช็ดถู ทำความสะอาด ซักผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ล้างจาน ทำอาหาร เป็นการทำงานบริการที่ได้รับค่าจ้างราคา

ถูก และไม่มีสวัสดิการใดๆ หรือการเป็นพนักงานในร้านอาหารที่คอยช่วยเหลืออาหาร การเป็นนักร้อง

นอกจากนี้ยังมีผู้หญิงชนเผ่าจำนวนมากที่อพยพเข้าเมือง เพื่อหางานทำในภาคบริการ เช่นงานในโรงแรม ทำตั่งแต่งานปักกวาดเช็ดถู เสิร์ฟอาหาร ลูกจ้างร้านอาหาร ลูกจ้างโรงแรม รีสอร์ท ผู้หญิงบางคนรับจ้างขับรถเพื่อพานักท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ตลอดจนการนำสินค้าที่เป็นงานฝีมือออกขาย ภารกิจของผู้หญิงในสภาพของการเป็นเมืองท่องเที่ยวจึงกลายเป็นแรงงานหลักที่สำคัญในการก่อให้เกิดเศรษฐกิจและรายได้จำนวนมากแก่เมืองแม่ฮ่องสอน

การใช้นโยบายการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขยายฐานการผลิต โดยเฉพาะในภาคบริการที่เติบโตอย่างรวดเร็วและมีส่วนอย่างสำคัญในการคลายความตึงเครียดของความเป็นชุมชนที่มีมาแต่เดิม และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับคนมากขึ้น

เมื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ผู้ความเป็นทุนนิยมมากขึ้นได้สร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศให้มากยิ่งขึ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจได้ทำลายการแบ่งบทบาททางเพศของท้องถิ่นและในสังคมดั้งเดิม (ปราณี, 2549:150) การเบียดขับและลดทอนคุณค่าของผู้หญิงได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลักษณะความเข้มข้นของการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงมักจะด้อยกว่าเสมอเมื่อเข้าสู่ระบบคุณค่าที่วัดกันด้วยเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะรับค่าตอบแทนที่น้อยกว่า การพิจารณาในเรื่องตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นรอง หรือแม้แต่กระบวนการพัฒนาต่างๆ ผู้หญิงจะเป็นเพศที่ถูกละเลย ทำให้กระบวนการในการพัฒนาแบบใหม่กลับเป็นสิ่งที่ทำร้ายและสร้างปัญหาแบบใหม่ให้กับผู้หญิงมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความเจริญในด้านเศรษฐกิจได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงและผู้ชาย ในด้านการค้าขายด้วยเช่นกัน ผู้หญิงอาจต้องรับภาระมากขึ้นเช่นเป็นผู้สนใจในการเลือกสินค้า จัดวางตกแต่งร้าน โดยมีผู้ชายเป็นผู้ขับรถไปส่งและช่วยขนของ ผู้หญิงทำการค้าตลอดปีแต่ผู้ชายทำแค่ไปรับน้ำผึ้งจากป่ามาขายแค่ปีละครั้ง นอกจากนี้ผู้หญิงที่ทำการค้ายังเป็นผู้ที่มีความรู้ดีในเรื่องของสินค้าชนิดนั้นๆ เช่น เครื่องประดับอัญมณี โดยเฉพาะพลอยที่มาจากประเทศพม่า ผู้หญิงจะบอกได้ว่าแบบไหนคุณภาพดี วิธีการดูแลและราคาของพลอยควรอยู่ที่เท่าไร

ที่ผ่านมาผู้หญิงทำงานในระดับครัวเรือนขณะเดียวกันก็ทำงานนอกพื้นที่ครัวเรือนที่ส่งผลกระทบต่อสาธารณะและมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความเจริญให้กับเมืองเท่ากับเป็นการช่วยรัฐในทางอ้อม แต่ก็ยังมีบทบาทที่ต่ำกว่าชายทั้งหน้าที่และอัตราค่าจ้างแรงงานในภาคบริการ

เศรษฐกิจของเมืองเริ่มเติบโต จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้อยู่คนในหลายด้าน สำหรับผู้หญิงไทใหญ่ย่อมหนีไม่พ้นจากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกับความเจริญเติบโตของเมือง การแข่งขันและการเข้าถึงทรัพยากรต่างยังคงมีสภาพเป็นรอง แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นผู้ที่ควบคุมทางด้านเศรษฐกิจแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงจะมีความเสมอภาคและเท่าเทียมผู้ชาย ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพค้าขายและเป็นผู้ที่ควบคุมเศรษฐกิจของครอบครัวแต่ยังคงต้องทำหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน หุงข้าว ทำกับข้าว กวาดบ้านถูบ้าน ดูแลสมาชิกทุกคนเหมือนเดิม จึงเท่ากับว่าผู้หญิงยังคงต้องแบกรับภาระหน้าที่ทั้งพื้นที่ในบ้านและนอกบ้าน

2.2.4 วัฒนธรรมประเพณีที่มากับการขยายตัวของรัฐ

การใช้ชีวิตของคนไทจะเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีอย่างแยกไม่ออก ถ้าไม่มีวัฒนธรรมประเพณีความเป็นชุมชนย่อมไม่มี การที่รัฐขยายตัวเข้ามาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวไทมากขึ้นด้วยการกล่าวอ้างถึงเหตุผลว่าเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีก็เพียงเพื่อเป็นช่องทางหนึ่ง ในการเข้ามาจัดการให้วัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่สามารถตอบสนองต่อแนวนโยบายของรัฐเช่นเพื่อตอบสนองต่อนโยบายการท่องเที่ยว ความสงบเรียบร้อยในวัฒนธรรมประเพณีเริ่มหายไป แทนที่ด้วยการรณรงค์ให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ต้องมีรูปแบบของการประชุมที่เป็นทางการและต้องมีการใช้งบประมาณในการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อเสริมสร้างให้วัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ดูยิ่งใหญ่สามารถสร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณจำนวนมากเพื่อทำให้ประเพณีเหล่านี้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยและก่อให้เกิดรายได้

สิ่งที่ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการขยายตัวเข้ามาของรัฐคือบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงต่อการดูแลรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม การจัดการในงานประเพณีทุกอย่างสามารถเดินหน้าไปได้ตามประเพณีที่เคยมีกันมา การดูแลเรื่องอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ ให้เรียบร้อยถูกต้องอยู่ข้างหลัง โดยมีผู้ชายเป็นผู้ทำหน้าที่ทางพิธีกรรม

แม้ว่าในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีที่ผู้หญิงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรักษาและถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้สร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ที่สำคัญกับผู้หญิงเหล่านี้ว่าตนเองเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำกิจการต่างๆ ผู้หญิงจึงต้องมีการปรับตัวได้แก่ กรณีที่รัฐสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูประเพณีให้สามารถรับใช้วิถีชีวิตของผู้คนและสร้างรายได้ ทำให้ผู้หญิงเกิดการรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้จากการผลิตอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับงานประเพณีต่างๆ ที่ผ่านมาเครื่องใช้เหล่านี้ต้องสั่งซื้อจากจังหวัดใกล้เคียง เมื่อชาวบ้านสามารถผลิตได้เองก็เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทาง

การขยายตัวของภาครัฐที่เข้าครอบครองวิธีการดำเนินชีวิตของคนแม่ฮ่องสอนด้วยการจัดรูปแบบการปกครองระบบใหม่จากส่วนกลางแทนที่การปกครองโดยคนท้องถิ่นที่มีผู้นำปกครองตนเอง ระบบดังกล่าวทำให้รัฐสามารถเข้ามาจัดการดูแลการใช้ทรัพยากรที่เคยเป็นของคนในท้องถิ่นทำให้การเข้าถึงทรัพยากรเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากและก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ที่ตามมา ได้แก่ ปัญหาความยากจน การขายแรงงาน ตลอดจนสภาพแวดล้อมถูกทำลายเพราะชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และดูแลจัดการ รัฐมุ่งเพียงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศแต่ไม่เคยดูแลและคำนึงถึงสิทธิของชุมชนท้องถิ่นว่าเป็นผู้มีความสำคัญและจำเป็นที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีตามธรรมชาติเหล่านั้นส่งผลให้ทรัพยากรเริ่มเสื่อมโทรมลง เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อผู้ที่อาศัยอยู่ อีกทั้งสภาพทางเศรษฐกิจที่รัฐเป็นคนกำหนดก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานะที่ทำให้คนยากจนและต้องต่อสู้ดิ้นรนในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ความสัมพันธ์ของของคนเริ่มห่างจากกันตลอดจนมีการนำวัฒนธรรมประเพณีที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติมาเป็นสินค้าที่สร้างรายได้เพื่อตอบสนองแนวทางการพัฒนาประเทศแบบทุนนิยม ส่งผลให้คนในท้องถิ่นเริ่มตั้งคำถามกับการพัฒนาของรัฐที่ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ กับคนในท้องถิ่นและเริ่มมองหาแนวทางใหม่เพื่อทำให้รับได้เห็นความสำคัญของคนในท้องถิ่นมากขึ้น

ความหมายของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนในอดีตที่สำคัญที่ประกอบกับความเป็นแม่เป็นเมียเป็นเครือญาติและเป็นคนในชุมชนได้แก่ ผู้หญิงเป็นผู้ควบคุมและรักษาจารีตประเพณี ก็เริ่มแปรเปลี่ยนไปเพราะถูกกำหนดจากรัฐและตลาดความต้องการการท่องเที่ยวมากขึ้น ความพยายามจะสร้างความเป็นไทใหญ่ให้เด่นชัดมากขึ้นทำให้ความเป็นไท ถูกประดิษฐ์ประดอยจนเกินความเป็น

จริงแบบดั้งเดิมไป การจรรโลงประเพณีของผู้หญิงแม่ฮ่องสอนที่เดิมเป็นเสมือนการจรรโลงความหมายของผู้หญิงแม้ว่าจะดูสูงเด่นเหมือนเดิมแต่ก็ถูกกำกับและกำหนดมากขึ้น

พื้นที่ทางการค้าที่ขยายออกกว้างไกลเกินกว่าตลาดย่อยของชุมชนที่กลายมาเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงก็ยิ่งทำให้ผู้หญิงต้องแบกรับภาระมากขึ้นเพราะหมายความว่าด้านหนึ่งต้องทำการค้าที่เข้มข้นมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องทำหน้าที่แม่และเมียลักษณะเดิมประกอบด้วยเพื่อที่จะดำรงอยู่เป็น “แม่หญิง” ได้ตามความหมายเดิม ความเปลี่ยนแปลงความหมายที่สำคัญเหล่านี้จะกล่าวในบทต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved